

Årsredovisning 2009

**National Library
of Sweden**

Innehållsförteckning

RIKSBIBLIOTEKARIENS INLEDNING	3
Övergripande tendenser	3
Samlad bedömning och blickar mot framtiden	6
RESULTATREDOVISNING	7
Samlad bedömning av kostnadsutvecklingen	8
Utgångspunkter för resultatredovisningen	9
Samarbete med internationella organisationer	10
Samla in	12
Beskriva	19
Bevara	23
Tillhandahålla	29
Nationell samordning och utveckling	36
Särskilda återrapporteringskrav	44
Personal och kompetensförsörjning	48
EKONOMISK REDOVISNING	51
Insynsråd 2009	64
Organisationstablå	65

RIKSBIBLIOTEKARIENS INLEDNING

Övergripande tendenser

Integrering

Det finns en tydlig ambition hos regeringen att samarbetet mellan statens myndigheter ska utvecklas och att antalet myndigheter ska reduceras. Avsikten med detta är förbättrad service till medborgarna samt ökad effektivitet och bättre hushållning med statens medel. Jag vill lägga till ytterligare en punkt. Den digitala utvecklingen gör det nödvändigt med ett tätare samarbete såväl nationellt som internationellt.

Riksdagen beslutade 2008 att verksamheten vid Statens ljud- och bildarkiv (SLBA) skulle inordnas under Kungl. biblioteket (KB) den 1 januari 2009. Myndigheterna hade själva föreslagit samgåendet. Olika medietyper konvergerar alltmer, centrala frågor som t.ex. digitalisering, sökverktyg, långsiktigt digitalt bevarande kräver omfattande teknisk utveckling och stora investeringar. I *en* myndighet tas resurserna bättre tillvara och framför allt kan det nya KB på sikt erbjuda förbättrad samlad service till våra målgrupper, främst högre utbildning och forskning. Detta innebär inte att tillgänglighetsfrågorna i samband med digitalisering av material som är upphovsrättsskyddat har fått en lösning. Här krävs ny lagstiftning eller avtal.

Integreringsarbetet sedan de två myndigheterna gått samman kan delas in i tre delar. Den första gäller en praktisk hantering av administrativa frågor, inklusive IT och webb, och här planeras samlade lösningar. Den andra gäller samordning av arbetsuppgifter och tjänster. Här har KB i nuläget valt att behålla kärnverksamheterna, Audiovisuella medier, Bibliotek och Nationell samverkan, intakta. Ännu återstår mycket att göra. Nya uppgifter och nya tekniska möjligheter kräver ständig förändring. Den tredje delen gäller arbetsplatskultur, alltid det svåraste i ett integreringsarbete. Ett hinder är att verksamheterna bedrivs i olika lokaler. Det har varit viktigt att ge KB:s varumärke ett nytt innehåll, med utgångspunkt i både den digitala utvecklingen och integreringen. Vi har arbetat med program för medarbetarskap och ledarskap samt arbetat fram en väl förankrad Strategisk plan för 2010-2014. Ett tydligt mål är att samla den publika verksamheten på en plats.

Uppdrag - i dag och för kommande år

Utmärkande för KB, även i ett internationellt perspektiv, är bredden och djupet i verksamheten liksom betydelsen för utbildning, forskning och kultur. Myndigheten ansvarar för en betydande och ständigt växande mängd svenskproducerat material i olika medieformer, men har även stora utländska samlingar. Med detta kombineras nationella samordningsuppgifter och en allt tydligare roll inom forskningens infrastruktur. Fyra områden kan urskiljas:

- samla in, beskriva, bevara och tillhandahålla publicerad svensk text och audiovisuellt material som har gjorts tillgängligt för allmänheten
- främja infrastrukturen i det svenska forskar- och kunskapssamhället
- vara ett forskningsbibliotek, främst inom humaniora och samhällsvetenskap
- koordinera strategiska utvecklingsinsatser i dialog med den svenska bibliotekssektorn

Under året har en kulturproposition, en filmutredning och en e-pliktsutredning lämnats, alla tre viktiga för KB. Kulturpropositionens förslag innebär en vidgning av uppdraget och ökad samordning mellan myndigheter; KB föreslås få ett nationellt samordningsansvar för hela bibliotekssektorn. Det nya uppdraget beskrivs närmare i avsnittet Nationell samordning och utveckling. Filmarkivet i Grängesberg ska enligt förslag i filmutredningen föras över från Svenska Filminstitutet till KB.

E-plikt

E-pliktsutredningen föreslår en utökning av pliktleveranserna till att även omfatta digitalt material. Det pågår en ständig utveckling av dels analogt/digitalt, dels tryckt/digitalt material. Merparten av det audiovisuella materialet levereras i dag digitalt medan det, i väntan på e-pliktslagen, endast via avtal levereras små inflöden av textbaserat e-material. Produktionen av textbaserat digitalt material ökar dramatiskt för varje år. Ett intensivt utvecklingsarbete har satts igång för att kunna ta emot det digitala inflöde som förväntas komma. Om KB även i framtiden ska kunna uppfylla sitt uppdrag att vara nationens minne och forskningsstöd, är det viktigt med såväl en förändrad pliktlagstiftning som en anpassad och flexibel infrastruktur inom KB.

Samarbeten

Inom ABM-området (arkiv, bibliotek, museer) bedrivs bl.a. genom ABM-centrum, placerat på KB, ett allt tätare samarbete. Vad gäller långsiktigt digitalt bevarande samarbetar KB främst med Riksarkivet (RA). Arbetet utförs delvis vid LDB-centrum vid Luleå Tekniska Universitet. Tillsammans med RA har KB skapat en gemensam portal, *Sondera*, som binder samman katalogerna LIBRIS, SMDB (Svensk mediedatabas) och NAD (Nationell ArkivDatabas). Denna tjänst förbättrar avsevärt sökmöjligheterna för våra användare. Riksantikvarieämbetet är en annan naturlig samarbetspartner liksom Tal- och punktskriftsbiblioteket, vars material är likartat KB:s. Inom det audiovisuella området, med stora gemensamma frågor kring digitalisering, arkivering och tillgängliggörande av digitalt material, är våra samarbetspartners Sveriges Television, Sveriges Radio och Svenska Filminstitutet.

Samtidigt blir internationellt samarbete och gemensamma utvecklingsprojekt allt viktigare. KB:s strävan är att vara en framträdande aktör på den globala arenan. Alla nationalbibliotek har likartade utvecklingsbehov och genom ett rationellt användande av varandras kunskaper kan de samlade resurserna utnyttjas bättre. Forskare, studenter och andra användare världen över erbjuds ett maximalt utbud i gemensamma digitala nätverk. För KB känns samarbetet med andra europeiska nationalbibliotek, med särskild betoning på de nordiska länderna, särskilt viktigt.

Digitalisering och långtidslagring

Genom digitalisering kan samlingarna bli globalt tillgängliga. Automatiserade flöden av metadata underlättar den bibliografiska hanteringen, integrerade sökverktyg förbättrar tillgängligheten, och svensk forskning blir synlig via gemensamma kataloger och portaler, som Google Scholar. Genom KB:s medverkan i TEL (The European Library), Europeana, EU-screen och World Digital Library blir svenskt material internationellt tillgängligt. Digitalisering har också ett bevarandeperspektiv genom att kulturarvet via digitala ersättningsformat räddas till kommande generationer. Det gäller såväl film-, radio- och tv-material som dags- och veckotidningar vilka behöver digitaliseras i stor skala för att inte gå förlorade.

Digitaliseringen av det svenska tv- och radiomaterialet har pågått intensivt under de senaste åren. Sveriges Radios rikssändningar är avklarade och nu pågår digitalisering av de lokala sändningarna. Digitalisering av böcker och vardagstryck har startat. Ett utvecklingsprojekt för massdigitalisering av dagstidningar med stöd av EU:s strukturfond kommer att påbörjas i början av 2010.

Tillgängliggörandet av digitaliserat material som är upphovsrättsskyddat kräver rättighetsklarering i form av avtal. Ambitionen är kollektiva avtalslicenser. Ett exempel på ett projekt som förutsätter en kollektiv avtalslicens för att kunna förverkligas är den idéskiss om samarbete kring digitalisering av svenska böcker som KB, Svenska Förläggareföreningen och Sveriges Författarförbund i december kom överens om.

Det digitalt födda materialet och det som digitaliserats ska lagras i ett långsiktigt perspektiv, vilket är den största utmaningen under kommande år. Det gäller komplicerad teknisk utveckling, svåra strategiska val och stora investeringar. Härvidlag är det nödvändigt att samarbeta med andra organisationer - nationellt och internationellt - som står inför samma problematik.

Digitaliseringen är nu etablerad som ett fast produktionsområde vid KB och kommer, i ett längre perspektiv, att i grunden förändra accessen till bibliotekens, arkivens och museernas utbud. Det behövs dock extra finansiella resurser om digitaliseringsproduktionen ska nå den nivå som forskarsamhället förväntar sig.

Biblioteket och Audiovisuella medier

KB:s profil som forskningsbibliotek baseras på den samlade svenska produktionen av audiovisuellt och textbaserat material, kompletterad med värdefulla specialsamlingar. Det krävs stora arbetsinsatser och hög kompetens för insamling, beskrivning och bevarande av såväl audiovisuellt som textbaserat tryckt och digitalt material. Här ingår även produktion av nationalbibliografiska tjänster. Därtill kommer förvärv av utländsk forskningslitteratur, hanteringen av handskrifter, fonogram och andra kategorier av material. Dessutom ska materialet tillgängliggöras genom utlån, via webben och referensverksamhet. I årsredovisningen finns en noggrann genomgång av de olika områdena.

Forskningens infrastruktur och nationell samverkan

KB satsar på ökat och förbättrat tillgängliggörande av samlingarna för forskning som ett led i satsningen på forskningens infrastruktur. Kunskap om samlingarna och ökad kontakt med forskarsamhället är centrala för att kunna ge en bra service till forskare. Därför bygger vi upp ett närmare samarbete med enskilda institutioner vid svenska universitet. Dessutom har en Forskningsavdelning etablerats som håller på att bygga upp en verksamhet med visningar, symposier, publikationer och konferenser. Avdelningen ska vara en naturlig kontaktyta mellan de forskare som använder KB och myndigheten själv. Avdelningens forskare bedriver även forskning på KB:s samlingar. Hälften av avdelningens forskare är externt finansierade.

KB:s insatser som samordnare av informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning utgör en central del av forskningens infrastruktur. Detta genomförs tillsammans med lärosätena, deras bibliotek och i ett nära samarbete med Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF). Denna dialog garanterar att insatserna fyller de behov som finns. Målet är ett ständigt förbättrat utbud för forskare och studenter samt effektivisering av verksamheten vid biblioteken. Insatserna omfattar främst LIBRIS samkatalog och fjärrlån. Söktjänsten i katalogen för audiovisuellt material, SMDB, har under året genomgått en omfattande utveckling. Andra viktiga insatser är bibliografisk samordning, ett nationellt

konsortium för e-licenser, nationell portal för e-tidskrifter, utbildning inom biblioteksområdet och planering av digitaliseringsinsatser. Det finns starka önskemål om en nationell tidskriftsdepå i Bålsta, ett första steg har tagits inom medicinområdet. Avgörande för fortsättningen är om finansiering kan ordnas.

E-publicering av artiklar och avhandlingar vid landets lärosäten är numera etablerad. KB är djupt involverat tillsammans med universiteten, Vetenskapsrådet m.fl. i ett program för att främja Open Access. Publiceringsplattformar och publiceringsdatabaser formas vid lärosätena. Ett gemensamt sökverktyg för de vetenskapliga e-publicationerna, SwePub, introducerades i slutet av 2009.

Samlad bedömning och blickar mot framtiden

Tack vare stora insatser av kompetenta och engagerade medarbetare och en målmedveten satsning på att utföra sitt uppdrag kan KB lägga ännu ett framgångsrikt år bakom sig. Medarbetarnas kompetens och kunskap om samlingarna är nödvändiga både för förmågan att ta hand om materialet och att förmedla det till användarna. Som nationalbibliotek måste KB ha en stor kunskap inom de olika funktionerna. Traditionell yrkeskunskap inom arkiv och bibliotek är nödvändig, och den måste förenas med IT-kunskap och andra erforderliga kompetenser. Det paradoxala är att den digitala utvecklingen ofta innebär en renässans för traditionell yrkeskunskap. Den nödvändiga grunden är dock det starka engagemang som medarbetarna visar för att kontinuerligt driva och utveckla verksamheten.

Kostnaderna håller sig inom fastställda ramar och den ekonomiska situationen är under kontroll. KB har en stabil hantering av befintliga resurser. Administrativa stödinsatser och uppföljning av verksamheterna utvecklas ständigt. Genom samarbete med andra myndigheter strävar KB efter bättre hushållning med de gemensamma resurserna.

Dramatiska förändringar i utbud och arbetssätt har kännetecknat de senaste åren, liksom digital utveckling, förändringar i omvärlden, ökade krav på service och kontinuerlig anpassning till den tekniska utvecklingen. Internet och den mycket snabba webbutvecklingen ställer höga krav. KB måste kunna hantera en snabb förändringstakt inom den digitala tekniken samtidigt med traditionella uppgifter. Därtill kommer nya uppdrag. Arbetsintensiv verksamhet, nya områden, omfattande teknikutveckling och investeringar kräver vägval och fokusering. KB står således inför stora utmaningar, men landets nationalbibliotek är rustat att möta dem. Förmågan att hantera förändringar - sett ur medarbetarnas situation och ur tekniskt perspektiv - blir avgörande för hur vi lyckas.

Gunnar Sahlin
Riksbibliotekarie

RESULTATREDOVISNING

Samlad bedömning av kostnadsutvecklingen

I och med att SLBA:s verksamhet fördes över till KB 2009 ökade anslaget med ca 20 %. Omsättningen ökade med cirka 25 %.

De olika verksamhetskostnaderna utgör ungefär samma andel av verksamhetens totala kostnader som tidigare år; personalkostnaderna 56 % (54) och lokalkostnaderna 24 % (26) osv.

Eftersom det är fråga om en verksamhetsövergång görs ingen justering av jämförelsetalen avseende kostnader och intäkter för tidigare år.

Fördelningen av overheadkostnader görs som tidigare år utifrån antalet årsarbetskrafter. Kostnadsutvecklingen är i stort oförändrad. Sammanslagningen påverkar emellertid fördelningen av de verksamhetsgemensamma kostnaderna eftersom den procentuella fördelningen av t.ex. personalkostnader och årsarbetskrafter var olika. På KB utgjorde år 2008 Samla in 13 %, och på SLBA 33 %.

Verksamheten Informationsförsörjning är specifik för KB och motsvarande fanns inte på SLBA.

Tabell 1 Verksamhetens intäkter och kostnader

	2009	2008	2007	2006	2005
Verksamhetens intäkter					
Intäkter av anslag	299 531	240 452	225 830	225 376	210 592
Intäkter av avgifter och ersättningar	8 446	6 275	7 407	7 123	6 572
Intäkter av bidrag	21 304	17 651	23 804	15 397	7 884
Finansiella intäkter	216	843	954	480	220
Verksamhetens intäkter	329 497	265 221	257 995	248 376	225 268
Verksamhetens kostnader					
Kostnader för personal	-183 900	-142 951	-139 236	-127 327	-113 995
Kostnader för lokaler	-79 833	-68 155	-66 723	-65 320	-63 077
Övriga driftkostnader	-55 540	-47 615	-43 548	-47 262	-39 925
Finansiella kostnader	-328	-730	-632	-340	-360
Avskrivningar	-9 896	-7 587	-8 180	-9 592	-8 654
Verksamhetens kostnader	- 329 497	-267 038	-258 319	-249 841	-226 011
Verksamhetsutfall	0	-1 817	-324	-1 465	-743

I Tabell 1 ingår inte SLBA:s intäkter och kostnader för åren 2005-2008.

Utgångspunkter för resultatredovisningen

KB:s resultatredovisning för 2009 skiljer sig i indelning och innehåll från tidigare år. Det beror på att verksamheten vid SLBA fr.o.m. den 1 januari 2009 ingår som en avdelning inom KB. Verksamheten inom Avdelningen för audiovisuella medier, AVM, med sitt ljud- och bildmaterial tillkommer således i 2009 års redovisning. I de tabeller i resultatredovisningen som visar intäkter och kostnader ingår inte siffror avseende SLBA för åren 2005-2008. I övriga tabeller som avser icke ekonomisk rapportering, ingår även SLBA:s resultat för alla redovisade år.

Ytterligare ett skäl är att förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag är ändrad fr.o.m. budgetåret 2009 vad avser resultatredovisningen. Ändringen innebär att myndighetens instruktion är styrande för redovisningen, tillsammans med eventuella återrapporteringskrav i regleringsbrev. Myndigheten bestämmer indelning av resultatredovisningen, om inte regeringen har beslutat annat (SFS 2008:747).

I resultatredovisningen hänvisas till tabeller som kommer sist i respektive avsnitt. Antingen står tabellhänvisningen i samband med en rubrik och avser då hela avsnittet; står hänvisningen i samband med ett enskilt stycke, omfattas i princip enbart detta.

Intäkter och kostnader är fördelade på verksamheterna Samla in, Beskriva, Bevåra, Tillhandahålla och Informationsförsörjning. De direkta kostnaderna, t.ex. lönekostnader, har fortlöpande fördelats direkt på verksamheter. De indirekta kostnaderna, t.ex. ledningsfunktion, stab och IT-drift, har fördelats efter schablon. Gemensamma lokalhyror som är direkt hänförliga till en verksamhet har påförts denna. Övriga gemensamma intäkter och kostnader har fördelats med hänsyn till antal årsarbetskrafter per avdelning.

Kostnadsutvecklingen redovisas totalt per verksamhet. Beräkningsgrunder och fördelningsprinciper är oförändrade sedan tidigare år. Överföringen av SLBA:s verksamhet påverkar intäkter och kostnader och gör det svårt att göra direkta jämförelser mellan 2009 och tidigare år.

Samarbete med internationella organisationer

Enligt regleringsbrev ska KB

- lämna en redogörelse för samarbeten med andra myndigheter och organisationer, inklusive en bedömning av hur länge varje samarbete väntas fortgå

Det nationella samarbetet framgår av riksbibliotekariens inledning och under respektive avsnitt.

Enligt instruktionen ska KB

- främja internationellt samarbete och samverkan med utländska institutioner och internationella organisationer

KB vill lyfta fram

Ökad aktivitet på den globala arenan

KB:s deltagande i internationellt arbete har en lång tradition och hänför sig till många olika områden. Utöver det kontinuerliga arbetet inom områden som standardisering, bibliografiskt arbete, klassifikation, bevarandefrågor m.m. har under året väsentliga insatser gjorts. Medverkan i internationella sammanhang har ökat markant.

KB:s engagemang i det globala biblioteksarbetet förstärktes ytterligare våren 2009 då KB:s deltagande i IFLA, (The International Federation of Library Associations and Institutions) utökades från 9 till 13 sektionskommittéer. Ett av de projekt som stöds av IFLA är World Digital Library (WDL), en databas med kulturhistoriskt intressanta, digitala resurser från arkiv, bibliotek och museer i hela världen. KB ingår som samarbetspartner fr.o.m. sommaren 2008. WDL omfattar i dagsläget ca 5 000 objekt. KB har bl.a. bidragit med *Codex Gigas*, som varit ett av de mest besökta objekten.

I och med KB:s samgående med SLBA är KB engagerat i den internationella organisationen FIAT/IFTA (International Federation of Television Archives). Organisationen arbetar med utvecklingsfrågor och standarder inom området audiovisuella arkiv. FIAT/IFTA:s Media Management Commission (MMC) höll den 14-15 maj ett seminarium i Stockholm på temat *Keeping your best content and metadata*, som behandlade urvals- och metadatafrågor. Seminariet organiserades av KB tillsammans med Sveriges Television. På FIAT/IFTA:s årliga kongress i Beijing medverkade KB med en rad presentationer.

KB deltar mycket aktivt i olika europeiska samarbeten. De europeiska nationalbibliotekens portal TEL (The European Library) är ett exempel. KB deltog under året i projektet TELplus, inom vars ram drygt 200 000 OCR-lästa tidningssidor levererades till TEL-portalerna. Sidorna finns också tillgängliga på KB:s externwebb.

Europeana, vars första version presenterades i november 2008, är en flerspråkig ingång till det digitala kulturarvet i de europeiska arkivens, bibliotekens och museernas samlingar. Ett tiotal KB-medarbetare är engagerade i detta arbete. KB är s.k. country member i Europeana, vilket innebär ansvar för informationsspridning, samråd och samverkan över sektorsgränserna

i Sverige. Under året inrättades en samrådsgrupp, Svenska Europeanakretsen, för de organisationer i Sverige som på något sätt deltar i Europeana-projektet. Från december 2009 är KB representerat i Council on Content Providers and Aggregators och i Member States' Expert Group on Digitisation and Digital Preservation, en referensgrupp inrättad av EU-kommissionen för att i första hand genomlys Europeana-projektet. Portalen beräknas vara färdigutbyggd år 2013. Svårigheter består framför allt i problem med klarering av rättigheter för tillgängliggörande av det upphovsrättsskyddade materialet, och den långsamma digitaliseringstakten.

Under året har EU-projektet *Video Active, Creating Access to Europe's Televisual Heritage*, slutförts, ett lyckat projekt som pågått sedan hösten 2006. På webben finns nu en portal med 10 000 europeiska program, vilken genom tv-mediet skildrar allt från Europas historia till dess kulturella formering. Glädjande nog deltar KB också i ett uppföljande projekt, EUscreen, som påbörjades i oktober 2009, i en ledande roll som ”work package leader”. EUscreen är tänkt att bidra med huvuddelen av det audiovisuella minnesmaterialet i Europeana. Till skillnad från Video Active, som baserades på ett institutionellt urval, är tanken att EUscreen på webb 2.0-manér ska byggas av sajstens användare; de ska helt enkelt kunna beställa fram det tv-material de söker efter.

KB ordnade, tillsammans med Riksarkivet, en internationell konferens om digital tillgång det europeiska kulturarvet. Konferensen, som var ett led i det svenska EU-ordförandeskapet, ägde rum i Lund i oktober och samlade närmare 200 arkivarier, bibliotekarier och museiföreträdare från hela Europa.

Vid början av året initierade KB arbetet med en ansökan om medel ur EU:s strukturfonder för ett utvecklingsprojekt knutet till Riksarkivets mediekonverteringscentral (MKC) i Fränsta, Ånge kommun. Detta arbete kröntes med framgång i december, då ansökan beviljades. Det betyder att EU skjuter till ca 17 mkr under tre år för att man vid MKC ska utveckla kompetens, arbetsrutiner och teknik för digitalisering av dagstidningslägg. Svenska medfinansiärer i projektet, som totalt omsluter 34 mkr, är Länsstyrelsen i Västernorrland, KB, Schibsted Sverige, Mittuniversitetet och Riksarkivet. Projektet lägger grunden för framtida digitalisering av svenska dagstidningar i stor skala.

KB arbetar också på det internationella planet med frågor som rör upphovsrätt. Detta innebär bl.a. deltagande i CENL (The Conference of European National Librarians), ett europeiskt samarbetsorgan för nationalbibliotekarier. En arbetsgrupp inom CENL, Working Group on Copyright, arbetar specifikt med frågor som rör upphovsrätt. KB deltar i denna arbetsgrupp. Vid sidan av CENL är IFLA:s Core Programme CLM (Copyright and other Legal Matters) ett viktigt forum på informationsrättens område.

De viktigaste punkterna på agendan avseende upphovsrätt under 2009 var EU-kommissionens förslag om utsträckning av skyddstiden för ljudinspelningar, innebörden av den s.k. Google-uppgörelsen, samt frågan om klarering av rättigheter vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av skyddade verk. Under året deltog CENL:s arbetsgrupp för upphovsrätt i dels en hearing om Google-uppgörelsen, dels en hearing om Orphan Works (föräldralösa verk). Båda anordnades av EU-kommissionen. IFLA sammanställde även ett yttrande över Google-uppgörelsen.

Därutöver ingår KB i en arbetsgrupp, JEGDO (Joint Expert Group on Digitisation and Open Access), som EBLIDA och den europeiska forskningsbiblioteksorganisationen LIBER gemensamt på begäran av EU-kommissionen bildat för att ur olika synvinklar belysa problematiken kring digitalisering, digital tillgång och digitalt bevarande. Här behandlas bl.a. frågor rörande licensavtal, Open Access och upphovsrätt.

Samla in

Enligt regleringsbrev ska KB under verksamheten **Samla in** analysera och bedöma verksamhetens kvalitetsaspekter och kostnadsutveckling samt redovisa

- *en analys av det leveranspliktiga materialets volym och kvalitet, fördelat på kategorier*
- *andelen pliktleveranser i relation till det pliktmässiga utbudet, inklusive en analys av känt leveranspliktigt material som inte samlats in, fördelat på kategorier*
- *en analys av omfattningen av och kvaliteten på det material myndigheten aktivt samlat in från Internet*
- *en analys av metodutvecklingen för uppgiften*
- *en analys av svensk digital publicering i förhållande till material som omfattas av plikt*

Enligt instruktionen ska KB

- *Samla ... utomlands utgivna publikationer med svensk anknytning*
- *Samla ... en representativ samling utländsk litteratur ...*
- *... förkovra bibliotekets äldre samlingar ...*

KB vill lyfta fram

Behov av ny lagstiftning

Den nuvarande pliktlagstiftningen säkrar i princip insamlingen av analogt material, medan mycket av det som produceras i digital form hamnar utanför. Gränserna mellan textbaserade dokument för elektronisk återgivning, interaktiva multimedier och kombinerat material som lagras elektroniskt har under senare år blivit allt otydligare.

Utvecklingen innebär också, att begreppet mångfaldigande som kriterium på att något är leveranspliktigt kan vara problematiskt.

Distributionen på Internet av unikt audiovisuellt material i form av radio, tv, musik och film/video ökar. Då nuvarande lagstiftning inte täcker denna distribution förloras viktigt källmaterial för forskningen.

Kostnadsutveckling för verksamheten Samla in

(Tabell 2)

Kostnaderna för Samla in ökar över genomsnittet för myndigheten totalt. En förklaring till detta är att denna verksamhet inom SLBA år 2008 utgjorde 33 % av personalkostnaderna. Motsvarande inom KB var endast 13 %.

Pliktlevererat material

(Tabell 3)

Tryckt material

Svenska Förläggareföreningen noterade en markant minskad försäljning av tryckta böcker under hösten 2008 och större delen av år 2009. Förlagen är medvetna om att de är konkurrensutsatta i ett allt hårdare publiceringsklimat med förändrade läsvanor. Till KB levererade böcker är under 2009 nästan 20 % färre jämfört med året innan. En anledning är att myndigheter övergått till webbpublicering. För inkomna tidskriftshäften noteras en liten ökning under året med ca 4 %. Här kan dock ökningen hänga samman med en stor reklamationsinsats.

Antalet reguljära dagstidningar är fortfarande ganska konstant: 233 dagstidningar gavs ut under 2009, mot 238 året innan. En nedgående trend kan noteras.

Vad gäller vardagstryck som samlas in av KB är relationen till det pliktmässiga utbudet mycket svår att bedöma. Det speciella med vardagstrycket är att det ofta ges ut av företag och organisationer vars huvudsakliga uppgift är en annan. Det går faktiskt inte att uppskatta hur många trycksaker som totalt produceras i Sverige under ett år. Nivån 2009 på inkommet material är åter något högre, efter tidigare kraftig nedgång, vilket kan sättas i samband med en reklamationsinsats.

Publiceringsformerna för kartor varierar beroende på typ av karta. Lantmäteriets Fastighetskarta produceras exempelvis nu enbart on-demand. Användandet av digitala kartor har ökat markant de senaste åren. Allt fler kartor tillgängliggörs via Internet och som pdf-filer men pliktleveranserna av tryckta kartor är fortfarande den största förvärvskanalen. Inleveranserna av kartor har ökat under 2009; ökningen kan dock bero på en intensifierad reklamationsinsats.

Utgivningen av musiktryck har under 2009 minskat jämfört med 2008. Här kan noteras att förlagen har blivit färre och större. Religiös musik och populärmusik dominerar utgivningen, äldre klassisk och ny ”konstmusik” har en väldigt liten plats i utgivningen.

Audiovisuellt material

Generellt kan sägas att utbudsbevakning och inkrävningssprocesser för musik, video och film under året varit tidskrävande pga. stora omstruktureringar i mediebranschen. I dag ställs höga krav på kunskap om marknaden, dess aktörer och den tekniska utvecklingen. En särskild satsning gjordes under året i form av en inventering av musik- och videoleverantörer vilket ledde till att fler leveranspliktiga identifierades. En utveckling av ett mer automatiserat leverantörsregister har inletts under 2009, vilket kommer att underlätta inkrävningssarbetet. Den senaste femårsperioden har utgivningen varit relativt stabil. KB:s insamling håller i dag jämna steg med utgivningen.

KB har god kännedom om radio- och tv-utbudet i och med att Radio- och TV-verket för register över aktuella sändningstillstånd. Under 2009 upphörde fem kanaler med sina sändningar. SF-kanalen och Canal9 tillkom och TV4 utökade sina lokala sändningar med 14 kanaler. Det totala antalet sändningstimmar som utgör pliktexemplar är dock oförändrat. Andelen insamlat rikssänt material ligger fortsatt närmare 100 %. För närradio uppgår andelen till 80 %. Enstaka leverantörer har haft tekniska problem vid leveranser av tv-material vilket har resulterat i förlust av pliktexemplar.

Pliktleverantörens hantering av fysiska bärare är kostsam och tekniskt krävande, varför många leverantörer önskar leverera filer via nätverk. De som levererar filer i dag är TV4-riks och lokal, Kanal 5, Kanal 9, Axess TV, Canal9 och Norrbottens Media. Det fortsatt ökade intaget av pliktexemplar som filbaserade leveranser gör att volymen fr.o.m. 2009 redovisas som antal sändningstimmar i stället för som tidigare år i antal objekt. Att redovisa antal inspelade timmar är också ett bättre mått på vad som faktiskt har levererats.

Med *Flermedialt material* avses i detta fall såväl dokument för elektronisk återgivning enligt §§ 10 och 14 tredje stycket som kombinerat material enligt § 16 i lagen (1993:1392) om pliktexemplar av dokument. Gemensamt för dessa är att flera dokumentslag samverkar i syfte att komplettera varandra. Det krävs kunskap om branschen för att veta vilka aktörer som kan vara bra källor och pålitliga leverantörer. Ambitionen är att kräva in materialet när det lanseras eftersom många spel annars hinner ta slut. Resursbrist gör det svårt att gå vidare med påminnelser i tid. Antalet forskarförfrågningar kring flermedialt material är i dagsläget lågt. För att kunna tillhandahålla spel för forskarna måste myndigheten köpa in och spara konsoler, datorer och program som är kompatibla med respektive spel.

Övrigt förvärv

Material insamlat från Internet

I väntan på ny lagstiftning arbetar KB på att bygga upp en fungerande infrastruktur för att kunna ta emot, långtidslagra och tillhandahålla digitala leveranser. Avtal och egen insamling kompletterar pliktleveranserna. Det primära syftet med avtalsreglerade digitala leveranser är att bevara den digitala delen av det svenska kulturarvet och därmed upprätthålla kontinuitet i samlingarna.

Den nuvarande pliktlagen gäller enbart för tryckt material. Därför kan det uppstå en lucka när producenter går över från tryckt publikation till digital publicering. KB har sedan början av 2000-talet ett mindre antal avtalsreglerade digitala leveranser som ett komplement till pliktleveranserna (Tabell 4). Leveranserna omfattar e-böcker, myndighetsrapporter, webbsidor och elektroniska tidningar. Med detta varierade underlag, kan metadatastrukturer och rutiner för olika typer av material utarbetas. Publiceringen av e-böcker täcks relativt väl genom avtal i dag. Den digitala avhandlingspubliceringen är också väl sörjd för genom avtal, men här har inte leveranserna fungerat under 2009. Slutsatsen blir att när det uppstår tekniska svårigheter uteblir leveranserna.

KB började 1997 fånga ögonblicksbilder av den svenska delen av Internet. Under namnet *Kulturarw*³ samlar KB in svenskt material från alla domäner ca två gånger per år med hjälp av en webbot. I december 2009 fanns ca 1,5 miljarder objekt i Kulturarw³-arkivet. Under 2009 har 648 miljoner objekt samlats in. För närvarande görs ingen kvalitetskontroll av materialet. Den stora mängden objekt, tillsammans med bristande rutiner och tekniska möjligheter, gör det svårt att kvalitetskontrollera det insamlade materialet. Under året har mycket lite metodutveckling gjorts.

I budgetprocessen hösten 2009 fattades beslutet att tillfälligt avbryta insamlingen av den svenska delen av Internet. Bakgrunden var, att den utnyttjade tekniken behövde uppdateras och att detta krävde en utvecklingsinsats motsvarande 2,5 tjänster. I KB:s budget fanns inte utrymme för denna satsning, framför allt på grund av andra tvingande kostnader vid uppbyggnaden av en digital plattform för insamling, presentation och arkivering av digitalt

producerat och insamlat material. För en framgångsrik webbinsamling krävs också att det inrättas en permanent linjeverksamhet, inkluderande anställda från såväl Biblioteksavdelningen som Avdelningen för IT. En sådan verksamhet saknas i dag. Inte minst krävs en aktiv omvärldsbevakning.

En gång per dag samlar KB in webbversioner av de tryckta dagstidningarna. Totalt bevakas och samlas ca 140 titlar in. I dag har KB ca 114 miljoner dagstidningsfiler. Under året samlades 26,6 miljoner in. Observera att antal filer anger enstaka objekt och inte sidor. En uppskattning är att antalet sidor, som man ser på skärmen, är ca hälften av antalet objekt.

Sämre beställt är det med insamlingen av myndigheternas digitala publicering och de digitala tidskrifterna. KB har i dag inga rutiner för att i större skala signalera när en tidskrift har övergått till digital publiceringsform. Inte heller finns ännu någon infrastruktur för att ta emot ett mer omfattande digitalt inflöde.

Audiovisuellt material

Under de senaste tre verksamhetsåren har Avdelningen för audiovisuella medier drivit två pilotprojekt kring insamling av ljudfiler på nätet och webb-tv, då dessa i huvudsak faller utanför pliktexemplarslagen. Under 2009 samlades 27,7 Gb in (2008: 19,4 Gb och 2007: 3,4 Gb). Syftet har främst varit att utarbeta rutiner för insamling, dokumentation och arkivering av material som inte sänds eller ges ut på traditionellt sätt för att öka beredskapen för förmodade pliktleveranser av elektroniska dokument. Denna typ av insamling kräver dock att många arbetsmoment utförs manuellt. Särskilt krävande är skapande av innehåll, dvs. beskrivande metadata eller beläggande av uppgifter. Likaså består audiovisuellt material på nätet i vissa fall av tekniska format som är olämpliga ur ett långsiktigt bevarandeperspektiv.

Digital publicering

Material som inte samlas in på grund av pliktexemplarslagens brister

Den grafiska branschen genomgår en omfattande strukturuomvandling. Svensk utgivning av e-böcker har ännu inte fått något genombrott men en dramatisk ökning av utgivningen kan väntas 2010. Tidskrifterna förändras och den tryckta publikationen kompletteras ofta med en webbplats. Många kommersiella e-tidskrifter har numera karaktären av bloggar. Icke-kommersiella tidskrifter utges ofta i enbart digitalt format. Publiceringsformerna för myndighetsutgivningen, inklusive den vetenskapliga utgivningen, varierar. Avhandlingar sprids allt oftare i digitalt format, möjligtvis trycks en mindre upplaga i samband med disputationen. De traditionella vykorterna produceras i allt mindre omfattning, däremot utvecklas nya former som personifierade vykort som kan beställas och skickas direkt via nätet.

På motsvarande sätt påverkas det audiovisuella materialet av nya utgivnings- och distributionsformer. I dag omfattas enbart material som direktsänds på Internet av pliktexemplarslagen, dvs. sådant material som besökaren själv kan bestämma när hon/han vill ta del av är inte leveranspliktigt. Utvecklingen på Internet utmanar traditionella begrepp som tv och video eller film som publiceringsform och driver på mediekonvergensen. De flesta tv-kanaler sänder webb-tv i någon form i dag och webb-radio är ett väletablerat medium. Även tidningar och radiokanaler som inte sänder traditionell tv sänder webb-tv. Försäljningen av cd har sjunkit i flera år för att sedan öka något under 2009. För KB har detta dock inte påverkat intaget i någon högre grad, då musik i stor utsträckning fortsatt ges ut på skiva. I och med Internet och dess möjligheter för mindre aktörer att komma fram, kommer troligtvis en hel del

experimentell film och dokumentärer att i framtiden finnas på nätet. I dag distribueras dessa inte via några större bolag och kan därför inte samlas in med stöd av nuvarande lagstiftning.

Suecana och utländskt material

Enligt instruktionen ska KB *samla, förvara, beskriva och tillhandahålla utomlands utgivna publikationer med svensk anknytning*. Suecana-litteraturen, dvs. utomlands utgivna publikationer med svensk anknytning, förvärvas av KB utan några språkliga eller kvalitetsmässiga begränsningar. Förvärvet 2009 är av ungefär samma omfattning som de senaste åren. Drygt hälften av materialet har under året kommit till KB som gåvor eller som byten. Bland svensk litteratur översatt till främmande språk dominerar deckare och barnböcker stort.

Inom området suecana finns en rad svåra avgränsningsproblem. I syfte att effektivisera bevakning och insamling, men också för att öka tydligheten utåt om KB:s principer för detta förvärv, har en översyn inletts, och beräknas resultera i nya riktlinjer under 2010.

KB ska enligt instruktionen *samla, förvara, beskriva och tillhandahålla en representativ samling utländsk litteratur, särskilt inom samhällsvetenskap och humaniora*. Humaniora, främst med en historisk och kulturhistorisk profil och med fokus på Europa, har länge varit kärnan i KB:s utländska förvärv. Genom att koncentrera sig på detta område, även mångspråkigt, kan KB utveckla och odla en speciell profil jämfört med andra svenska forskningsbibliotek.

KB:s förvärv relateras numera i ökande grad till omvärlden, inte minst övriga biblioteksresurser i Stockholm, och KB är sedan 2005 en aktiv part i ett nätverkssamarbete mellan bibliotek med humaniorasamlingar i Stockholm (HISS). Tanken bakom detta samarbete är bl.a. att de olika offentliga bibliotekens förvärvsprofiler bör stödja och komplettera varandra, för att åstadkomma starkast möjliga samlade utbud för användarna. I ökad utsträckning beaktas det förvärvade materialets användning. En större tidskriftsrevision har under 2009 inletts, varvid många tidskrifter avslutats, bl.a. med hänvisning till låg användning. För många andra tidskrifter sker en övergång till enbart elektroniskt format.

Audiovisuella medier, förvärvsfunktion

Myndigheten får löpande erbjudanden om donationer av äldre samlingar av audiovisuellt material. Förfrågningar där donatorn önskar få digitala kopior av det donerade materialet har ökat påtagligt under senare år. Av resursskäl har KB dock svårt att erbjuda digitaliseringstjänster för annat än särskilt prioriterade samlingar. Under året har närmare samarbete kring digitalisering etablerats med bl.a. Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB), SFI/Filmarkivet i Grängesberg, Elektronmusikstudion (EMS) och Sveriges riksdag. Under året inrättades en förvärvsfunktion, vars uppgift är att styra verksamhetens resurser mer strategiskt.

Handskrifter, kartor, bilder

Handskriftsförvärvet bygger i hög utsträckning på donationer, men även på köp. Enheten arbetar aktivt med att identifiera och uppsöka donatorer. Förtroende och långsiktighet är nyckelord. Det har givit resultat.

Under året har ett antal intressanta arkiv förvärvat. Som exempel kan nämnas arkiven efter Roland Svensson, Lenke Rothman, Signe Henschen, Karl Gerhard, Carlo Derkert och Siri Derkert. De delar av Ellen Keys arkiv som tidigare varit placerade på Strand har överförts till KB. Även arkiv efter nu fullt verksamma personer förvärvas, såsom dansaren Efva Liljas arkiv samt Michael Meschkes arkiv.

Synligheten i Ediffah (En digital infrastruktur för forskningsbibliotekens arkiv- och handskriftssamlingar) påverkar förvärvet positivt. Som exempel kan nämnas att en person i Tyskland hade sett på nätet att Birgit Nilssons arkiv finns i KB. Detta ledde till en donation innehållande brev från Birgit Nilsson.

Tabeller avsnitt Samla in

Tabell 2 Intäkter och kostnader för Samla in

	2009	2008	2007	2006	2005
Intäkter					
Intäkter av anslag	50 235	32 345	28 510	28 934	28 666
Övriga intäkter	662	1 029	1 271	673	973
Summa intäkter	50 897	33 374	29 781	29 607	29 639
Kostnader	50 897	33 348	30 940	28 396	29 788

I Tabell 2 ingår inte SLBA:s intäkter och kostnader för åren 2005-2008.

Tabell 3 Totala inflödet av pliktlevererat material

	2009	2008	2007	2006	2005
Monografier	21 808	27 794	28 728	26 489	27 773
Tidskriftshäften	31 088	30 036	26 344	25 471	27 232
Kartor/bilder/vykort/musiktryck	3 166	4 131	4 442	4 312	3 380
Affischer vardagstryck	115 972	114 476	121 027	123 768	137 142
Dagstidningar (antal nummer)	125 925	128 003	137 531	130 759	128 782
Fonogram och taltidningar	5 718	5 474	5 967	5 608	6 108
Film/video	4 815	4 490	4 115	4 261	4 854
Radio/tv (inkl. lokal radio/lokal tv) *	564 700	68 300	76 394	66 108	45 286
Flermedialt material	353	325	292	350	498

* Fr.o.m. 2009 redovisas inkommet pliktmaterial som sändningstid i antal timmar i stället för antal levererade objekt, därav den höga siffran för året 2009. Detta innebär att resultaten för åren 2005-2008, som redovisas i antal objekt, inte direkt går att jämföra med resultatet för 2009.

Tabell 4 Avtalsreglerade digitala leveranser

	2009	2008
Publikationer/rapporter	12	135
Avhandlingar	0	329
E-böcker	236	342
Norrköpings tidningar	101 629	12 074
Post och Inrikes Tidningar	334	1
Summa	102 211	12 881

Beskriva

Enligt regleringsbrev ska KB under verksamheten **Beskriva** analysera och bedöma verksamhetens kvalitetsaspekter och kostnadsutveckling samt redovisa

- *en analys av metodutvecklingen för uppgiften under året*

Enligt instruktionen ska KB

- *framställa nationalbibliografiska produkter*

KB vill lyfta fram

Globaliseringen ökar

När biblioteken mer och mer ingår i ett globalt sammanhang blir insatserna på det nationella och internationella området extra viktiga för att bibliotekens användare ska kunna hitta, upptäcka och navigera i bibliotekens resurser på nätet. Därför har ytterligare anpassning under året gjorts till internationella riktlinjer vad gäller katalogregler, auktoritetskontroll av namnformer, ämnesindexering med kontrollerade termer och klassifikation.

Kostnadsutveckling för verksamheten Beskriva

(Tabell 5)

Intäkter och kostnader ökar med anledning av verksamhetsövergången. Förändringen är dock inte lika stor totalt sett vilket till stor del beror på verksamheternas inbördes storlek inom KB respektive f.d. SLBA.

Bibliografiskt samordningsarbete

KB har det samlade ansvaret för att främja enhetlighet och kvalitet på innehållet i LIBRIS nationella system. Detta innebär huvudansvar för bibliografiska frågor.

Nya internationella katalogregler är under utveckling inom Joint Steering Committee for Development of RDA (Resource Description & Access). Dessa nya regler är anpassade till den senaste utvecklingen på webben (semantiska webben) och är mer flexibla än de tidigare. Auktoritetsarbetet är en viktig del av de nya reglerna. Vi följer utvecklingen av RDA noga och målet är att gå över till de nya reglerna när de blir klara.

Auktoritetsarbete, dvs. arbetet med kontrollerade sökingångar för personer, institutioner, titlar och ämnesord, underlättar sökning och navigering i kataloger och databaser. KB:s deltagande i VIAF (The Virtual International Authority File) har utvecklats under året. Projektet är ett samarbete mellan flera nationalbibliotek, med målet att sänka kostnaderna och öka nyttan av bibliotekens auktoritetsarbete genom att länka samman auktoritetsfilerna från biblioteken och göra informationen tillgänglig på webben.

En svensk övergång till DDK (Dewey decimalklassifikation)

KB har beslutat att gå över till Dewey klassifikationssystem, ett beslut som i december 2009 hade följts av 19 andra bibliotek. Under året har ett svenskt Deweyprojekt startats. Projektet bedrivs på KB, men har representanter från andra bibliotek i styrgrupp och som sakkunniga. Projektet har under året arbetat med översättning av systemet till svenska och gjort en översyn av Konverteringstabellen SAB-Dewey m.m. Det beräknas pågå i tre år.

Projektet *Katalogisatörens verktygslåda* syftar till att åstadkomma en samlad ingång på webben där katalogisatörer kan hitta den information de behöver i sitt arbete. Katalogisatörens verktygslåda blev tillgänglig för de svenska biblioteken den 1 september, med LIBRIS Formathandbok som en integrerad del. Projektet är avslutat, och en redaktion har det löpande ansvaret.

Nationalbibliografiska tjänster

Det svenska tryckta materialet har katalogiserats på ungefär samma sätt de senaste fem åren. Huvudprincipen är att förlagsutgivna böcker registreras i en databas. Från denna databas exporteras sedan metadata till LIBRIS. När böckerna är klara för publicering skickas ett gratisexemplar till KB från utgivarna. De preliminära posterna uppgraderas då direkt. Denna hantering är normalt betydligt snabbare än om KB varit tvungen att avvakta pliktleverans och gör att LIBRIS-basen mycket tidigt är uppdaterad med information om senaste svenska utgivning. Förlagens preliminära poster är dessvärre av ganska låg kvalitet, och diskussioner pågår om olika sätt att förbättra kvaliteten på dem och därigenom också effektivisera efterarbetet på KB.

Det icke förlagsutgivna materialet katalogiseras i samband med pliktleverans, vilket kan innebära en eftersläpning på någon månad till upp emot ett år från utgivning till dess att boken finns i LIBRIS-basen. Det mesta materialet katalogiseras helt manuellt.

För de universitets- och högskoleutgivna publikationerna, framför allt doktorsavhandlingar, har ett särskilt flöde utvecklats för de bibliotek som ingår i DiVA-samarbetet (Digitala Vetenskapliga Arkivet). Författaren registrerar själv de uppgifter som behövs och metadata skickas vidare till LIBRIS. De metadata som kommer från DiVA är normalt av mycket hög kvalitet.

De flesta förlagsutgivna elektroniska publikationer, s.k. e-böcker, produceras av eLib, som levererar metadata av god kvalitet på sina publikationer till KB. Detta görs enligt ett specialavtal med eLib, i avvaktan på en e-plikttag.

I dokumentationen av audiovisuellt material tillämpas katalogiseringsregler för fonogram och relaterat audiovisuellt material som utarbetats av International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA). Ett gemensamt katalogformat används för fonogram, film, video, interaktiva multimedier, radio, tv, och text. Ett kombinerat katalogiseringssystem och sökdatabas SMDB, inspirerat av Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR), har utvecklats. Under 2009 har insatser gjorts för att ytterligare förbättra SMDB:s gränssnitt och sökträffar. I en utökad digital miljö finns även möjlighet att visa en kopia av materialet i samband med katalogens träfflista. Detta gör att utförlig beskrivning av ett dokument innehåll inte längre är lika central för användaren som i stället kan titta på materialet direkt. Den automatiserade hanteringen av beskrivande metadata för de flesta radio- och tv-kanaler har frigjort centrala resurser och samtidigt säkrat inflödet av beskrivande metadata för alla

kanaler med tabblåinnehåll. Under 2010 kommer möjligheterna att ytterligare reformera katalogiseringsmetoderna att ses över.

Katalogisering

KB förtecknar i Sverige utgivna monografier, dagstidningar, tidskrifter, serier, musiktryck och kartor. I den övriga text- och tryckbaserade svenska utgivningen redovisas enligt andra riktlinjer bilder, affischer och vardagstryck. (Se Tabell 6 för antalet katalogiserade poster per kategori.) För en mer sammanfattande bild av svensk bokutgivning under året hänvisas till den statistik som sammanställs över den registrerade bokutgivningen. Den finns publicerad på: <http://www.kb.se/soka/bibliografier/nationalbibliografen/statistik/>.

Antalet bokenkatalogiseringar är lägre än motsvarande period 2008. I huvudsak beror detta på att inflödet av det svenska trycket minskat i motsvarande omfattning. Den kraftiga nedgången i antalet tidskriftsposter sedan 2007 beror främst på att serier inte katalogiseras fr.o.m. 2008-07-01. Denna förändring har fått fullt genomslag i statistiken först 2009. Flera resurskrävande satsningar vad gäller kvalitetsförbättringar och rationaliseringar har genomförts under året. Under våren gjordes t.ex. en kvalitetsgranskning av en del av samtliga katalogisatörers monografiposter. Som ett resultat av granskningen fortsätter arbetet med att förtydliga och förenkla katalogiseringsreglerna.

Arbetet med katalogisering av kartor, bilder och musiktryck har under 2009 kunnat återgå till tidigare omfattning. Enheten för handskrifter, kartor och bilder har fortsatt arbetet med att utreda olika katalogiseringsalternativ, bl.a. katalogisering på samlingsnivå för bilder. Även för kartor prövas modellen med samlingsposter. Samlingskatalogisering innebär att vi kan synliggöra mer material. Framtagningen effektiviseras, och när de digitala bilderna i framtiden kopplas till LIBRIS-posterna blir effektiviseringarna betydande. Ur bevarandesynpunkt är det också bra; material tas inte fram i onödan.

Under 2009 har ett pilotprojekt, finansierat av Riksbankens Jubileumsfond, påbörjats, *Vardagstrycket - det dolda kulturarvet*. Det syftar till att dels katalogisera det politiska trycket i vardagstryckssamlingen, dels göra tidsstudier och beräkna hur stor tidsåtgång det skulle krävas för att beskriva hela vardagstryckssamlingen bibliografiskt enligt den föreslagna metoden; samlingskatalogisering med utgångspunkt från utgivande institution. Pilotprojektet står för 2 493 poster av det totala antalet 5 278 för året. Under 2010 kommer slutsatser av pilotstudien att dras och ambitionsnivåer för beskrivningen av olika delar av samlingen att fastställas.

Nationaldiskografin, med bl.a. svenskt utgivet material och utländska fonogram med huvudsakligen svenskt upphov, s.k. suecana, katalogiseras på fullständig nivå, medan bl.a. privatutgivna fonogram och samlingskivor med tidigare katalogiserat material ges en förkortad katalogisering. I egenskap av nationalarkiv för audiovisuella medier koncentreras resurserna på att göra en utförlig dokumentation av svenskproducerad film och video. Den utländska filmen registreras enbart.

Resurserna för film- och videokatalogisering halverades i mitten av 2008 i och med upphörande av Access-medel samt intern omfördelning av en helårsarbetskraft. För att effektivisera verksamheten och ge tydliga träfflistor för forskarna, länkas olika utgåvor av en och samma produktion ihop, dvs. det bildas en katalogpost till vilken den nya bäraren (dvd, Blu-Ray, etc.) länkas. I takt med att antal utgåvor ökar, ökar även antalet s.k. länkade poster. Detta ger färre antal katalogiserade objekt eftersom samma produktion i princip endast

katalogiseras en gång. Länkade poster ökade med 10 % för video/filmmaterialet, jämfört med verksamhetsåret 2008.

För radio och tv finns nu automatiserat intag av beskrivande metadata. Därmed har den tidigare förhållandevis omständliga hanteringen av kanalernas tablåer förenklats och effektiviserats. För kanaler som saknar tablåer skapas en post per dygn och kanal med automatik. Vissa Public-service kanaler dokumenteras på en högre nivå genom manuella kompletteringar med programinformation. Den automatiserade hanteringen av beskrivande metadata för de flesta radio- och tv-kanaler har frigjort centrala resurser.

Tabeller avsnitt Beskriva

Tabell 5 Intäkter och kostnader för Beskriva

	2009	2008	2007	2006	2005
Intäkter					
Intäkter av anslag	62 677	44 624	41 418	41 254	39 125
Övriga intäkter	3 732	5 636	7 602	6 257	3 898
Summa intäkter	66 409	50 260	49 020	47 511	43 023
Kostnader	66 409	50 863	48 773	48 259	43 143

I Tabell 5 ingår inte SLBA:s intäkter och kostnader för åren 2005-2008.

Tabell 6 Dokumentation av pliktexemplar

	2009	2008	2007	2006	2005
Monografier	20 082	25 899	22 772	22 318	23 163
Tidskriftshuvudposter*	322	544	819	677	925
Kartor/bilder/musiktryck	3 018	1 729	4 715	3 816	2 171
Affischer/vardagstryck	5 278	2 006	6 421	6 224	6 349
Dagstidningar	28	27	53	27	21
Film/video	525	1 284	2 080	1 034	1 500
Fonogram	3 926	3 832	3 882	3 979	3 800
Radio/tv **	323 672	284 140	210 013	104 441	70 167
Summa katalogiserade poster	356 851	319 461	250 755	142 516	108 096

* T o m halvårsskiftet 2008 katalogiserades även serier.

** Antal dokumenterade program

Bevara

Enligt regleringsbrev ska KB under verksamheten **Bevara** analysera och bedöma verksamhetens kvalitetsaspekter och kostnadsutveckling samt redovisa

- *resultat och analys av utvecklingsarbetet med det långsiktiga bevarandet*
- *mängden material som migrerats från en slags informationsbärare till en annan fördelat på kategorier*
- *eventuellt känt material som förstörts eller försvunnit och som inte går att återskapa samt en analys av orsakerna till eventuell förstörelse eller försvinnande av material*

KB vill lyfta fram

Långsiktigt bevarande - fysiska och digitala samlingar

Säkrad tillgänglighet över tid är målet för bevarandearbetet med KB:s fysiska och digitala samlingar. En Bevarandeplan för de fysiska samlingarna, en bevarandepolicy och en bindningspolicy har tagits fram. För de audiovisuella samlingarna är digitalisering den enda lösningen på ett långsiktigt bevarande av innehållet.

Långsiktigt digitalt bevarande är ett viktigt område för KB, och ökande ekonomiska resurser kommer att behövas för att säkerställa de digitala samlingarna.

Kostnadsutveckling för verksamheten Bevara

(Tabell 7)

Kostnader inom verksamheten Bevara ökar också i och med verksamhetsövergången. En stor förändring avser främst ökning av övriga intäkter där olika bidrag för migrering och digitalisering av samlingarna utgör en väsentlig post. Avseende anslagsfinansierad verksamhet blir inte påverkan så stor, eftersom KB:s kostnader för bevarande av hävd är höga med anledning av att kostnaderna för magasinerna i Humlegården, Bålsta samt på Karlavägen utgör direkt kostnad för Bevara.

Fysiska samlingar, Humlegården

Rapporten *Bevarandeplan för KB*, från projektet med samma namn, blev klar i januari 2009. Den innehåller en tillståndsinventering av delar av de fysiska samlingarna samt en kvalitetssäkringsundersökning av bevarandearbetet på detta område. Under året har resultatet av rapporten bearbetats och aktiviteter genomförts för att åtgärda de brister som konstaterats i kvalitetssäkringen. Förändringsarbetet fokuserar på nya arbetssätt och rutiner. En bevarandepolicy för de fysiska samlingarna har utarbetats, nya strategier och verktyg för prioritering av bevarandeåtgärder har tagits fram, liksom ett måldokument för Enheten för bevarande. Samtliga förändringar kommer att implementeras från 2010. Syftet är att skapa ökad överblick över behoven och förbättra möjligheten att arbeta med systematiska och planerade åtgärder utifrån de inventerade och rapporterade behoven. En ny bindningspolicy

för boksamlingarna har utarbetats. Den innebär framför allt en anpassning till förändringar i användning av samlingarna över tid samt ökad hänsyn till materialets originalformat.

Målsättningen med bevarandearbetet är säkrad tillgänglighet över tid. För att uppnå detta krävs olika typer av insatser på flera olika områden och ett gemensamt tänkande i hela organisationen, t.ex. vad gäller policyfrågor och rutiner för hantering. Uppföljning av bevarandearbetets resultat kommer att mätas över tid genom att undersökningen *Kvalitetssäkring av vård av bibliotekssamlingar* upprepas med ett intervall av 3 år (nästa gång 2011). Under 2009 beslutades standard för mätning på bevarandeområdet, se *ISO/DTR 28118:2009 Performance indicators for national libraries*. KB kommer snarast att tillämpa denna standard. De undersökningar som ligger till grund för mätningarna enligt dessa indikatorer kan genomföras med intervallet 5 år, nästa gång 2013.

En viktig faktor för maximerat långsiktigt bevarande är ett optimalt anpassat klimat i de arkiv och lokaler där samlingarna förvaras och används. KB:s magasin i Humlegården är anpassade till pappersbaserat material. Medan klimatet i de underjordiska magasinerna håller hög standard har problem i stället uppstått i de läsesalar som finns i huvudbyggnaden. Tekniska problem med ventilationen har tidvis varit så stora att visst material inte kunnat tillhandahållas p.g.a. risken för direkta skador. Den stora skillnaden mellan klimatet i magasinerna och det i läsesalarna, särskilt specialläsesalen, har då lett till uttorkning med deformation som följd. KB förfogar inte över arkiv som är lämpliga för långtidsbevarande av fotografiskt material.

Fysiska samlingar, Karlavägen

För att bevara innehållet i de fysiska samlingarna har AVM:s arkiv klimatreglering. Tack vare att jämn temperatur och luftfuktighet kan hållas, undviks förändringar i materialet som annars kunde leda till att innehållet riskerar att gå förlorat. Samlingarna skyddas även från solljus, kemiska ämnen, magnetism m.m. För att långsiktigt bevara innehållet är dock den enda lösningen att migrera materialet till nya bärare/format.

Med hjälp av stickprov kontrolleras tillståndet och kvaliteten på samlingarna. I samband med provtagning görs noteringar i SMDB. Detta möjliggör snabb verifiering av arkivens status. Metodutvecklingen i samband med provtagningarna dokumenteras för att även kunna användas vid uppbyggnaden av nya migreringsstationer. Huvudsyftet med dokumentationen är att ge ett underlag för utveckling av tekniker och arbetsätt för framtida migreringar av de testade materialtyperna.

Digitala samlingar

Redan i nuläget har KB ca 1,7 miljarder digitala filer, motsvarande över 1,5 Petabyte data. I takt med en ökad digitalisering, fler digitala leveranser och den kommande e-plikten kommer KB:s digitala arkiv att få en snabb tillväxt vad gäller antal filer och datamängd. Med KB:s digitala arkiv menas den information som finns lagrad på hårddisk och bandrobot kopplade till våra nätverk. Förutom detta finns en inte liten del digitalt material lagrad på andra fysiska bärare som till exempel cd- och dvd-skivor.

De olika digitala beståndsdelarna har mycket kortare livslängd än till exempel papper. Fysiskt lagringsmedia och hårdvara behöver bytas ut vart fjärde eller femte år, och mjukvara som behövs för att tolka och presentera filerna har också den begränsade livslängden. Detta innebär stora investeringskostnader och tid- och resurskrävande migreringsarbeten. I takt med att arkiven växer kommer dessa kostnader att årligen öka.

Vad gäller filformat använder sig KB av öppna sådana i så stor utsträckning som det är möjligt. För öppna format finns filspecifikationerna publicerade, vilket gör det möjligt att utifrån dessa bygga ny mjukvara som kan läsa filerna. För att kunna säkerställa det långsiktiga bevarandet kan vikten av att använda öppna filformat inte nog understrykas. Det behöver också betonas att även öppna filformat över tid blir obsoleta och då krävs att dessa migreras till nya öppna format, vilket i sig är en mycket resurskrävande verksamhet.

Metadata, eller data om data, är en viktig beståndsdel i bevarandet, då den tillhandahåller de kunskaper om filen som behövs för att säkerställa dess tillgänglighet över tid. Metadata delas oftast in i teknisk, beskrivande samt administrativ metadata. KB använder sig av beprövade standarder för metadata.

Centrum för långsiktigt bevarande, LDB-centrum

För att hålla sig ajour med utvecklingen bedrivs omvärldsbevakning på samtliga ovan uppräknade områden. KB har också kontakter med andra organisationer nationellt och internationellt. KB är t.ex. en av fyra partners i Centrum för långsiktigt bevarande, ett kompetenscentrum som arbetar med konkreta metoder för arkivering och återskapande av digitalt material. KB har även ett tätt samarbete med Riksarkivet, bland annat i bevarandefrågor. I och med nästa års arbete med att utveckla den tekniska plattformen för intag, lagring och presentation av digitalt material, kommer stor vikt att läggas vid att säkerställa det långsiktiga digitala bevarandet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den snabba tekniska utvecklingen, den korta livslängden för de digitala beståndsdelarna och den eskalerande mängden digital information är en stor utmaning för KB. Detta innebär att stora och alltmer ökande ekonomiska resurser kommer att behövas för att säkerställa det långsiktiga digitala bevarandet av KB:s samlingar.

Migrering

Sedan några år tillbaka är migrering den metod som främst används för långsiktigt bevarande. Material från tryckt text och bild samt analoga bärare av audiovisuellt material förs över till olika digitala filformat. En fördel med digital lagring är att det krävs mindre antal personarbetsstimmar när man sedan ska migrera materialet till nya bärartyper. Andra fördelar är smidig hantering och ökad tillgänglighet för användarna.

Digital produktion i KB har främst två syften, dels bevarande, dels tillgängliggörande. Ofta kombineras de två syftena i samma projekt. När urvalet av material för digitalisering ska göras ingår materialets tillstånd och beskaffenhet bland kriterierna, liksom dess popularitet. För material som är slitet och skört eller stöldbegärligt kan bevarandaspekten överväga. Handlar det samtidigt om t.ex. veckopress och dagstidningar av stort allmänt intresse, innebär digitalisering och webb-publicering en väsentligt ökad tillgänglighet med stor effekt. Se vidare under avsnitt *Tillhandahålla. Webb-publicering för ökad tillgänglighet.*

Den digitala produktionen har under året, jämfört med 2008, ökat avsevärt (Tabell 8). Allt material är digitaliserat i egen regi förutom TELplus projektet som lades ut på entreprenad (186 000 exponeringar). Ett omfattande automatiseringsarbete har gjort det här möjligt samtidigt som tre tjänster har dragits in. Arbete med att vidare automatisera och förbättra processerna kommer att göras under 2010. Målsättningen är att ytterligare öka produktionen under nästa år med befintlig personal.

Under 2009 har flera olika materialtyper provats för digitalisering. Till skillnad från 2008 då merparten av digitaliseringen utgjordes av handskrifter, inkunabler och bilder, har arbetet under 2009 fokuserat på dagstidningar, broschyrmaterial och anteckningsböcker. En uppräknig av en del av projekten visar på den stora bredden i materialet: *Ingmar Bergman-samlingen* (regiböcker, arbetsböcker, anteckningsböcker, manuskript, brev och affärskonversation), Ellen Keys dagböcker, *Post och inrikes tidningar*, *Stockholmsposten*, de äldsta holländska dagstidningarna (samarbete med Koninlijke Bibliotheek i Haag).

Ca 18 500 sidor av häften, tidskrifter och vardagstryck som i dagsläget inte lånas ut till låntagare eftersom materialet är så slitet, skört eller stöldbegärligt att det skulle skadas av ytterligare utlån, har digitaliserats med syftet att återigen kunna göras tillgängligt för nya låntagare.

Kvaliteten inom digital produktion på KB har alltid varit mycket hög. Det material som producerats under 2009 har hållit samma höga kvalitet som tidigare. Tidningarna är berikade med mer metadata än vad som tidigare funnits i de traditionella bibliotekssystemen. Allt material har gjorts i färg förutom i de fall där förlagan har varit svartvit mikrofilm.

De massmigreringsstationer för radio- och tv-material som varit i drift sedan 2007 har fortsatt migrerat stora mängder under 2009. Dock har migreringen blivit 25 % lägre än de 320 000 timmar som var målet för året. Orsakerna till att uppsatt mål inte har nåtts är inkonsekvent inspelade leveranser med undermåliga metadata, vilket gav kraftigt sänkt migreringstakt. Likaså har problem med IT-stöd orsakat driftstopp. Mängden material som migrerats redovisas i antal timmar i Tabell 9.

Under 2009 byggdes nya migreringsstationer för ljud upp. Vid stationerna utförs migrering av ljudband, kompaktkassetter (ljud) och cd-skivor. Dessa kommer att vara i full produktion i början av 2010. Genom effektivisering av arbetsflöden kan verksamheten vid stationerna utföras utan utökad bemanning.

Migrering on-demand

Vid forskarbeställningar av analogt material framställs en digital studiekopia. I takt med att samlingarna digitaliseras kommer denna typ av digitalisering on-demand att minska, eftersom det digitaliserade materialet är direkt nåbart för användaren (Tabell 10).

Eventuellt förlorat material

Fysiska samlingar, inklusive Bålsta-materialet

Inget material har förstörts eller försvunnit under året, såvitt känt.

Den hastighet med vilken materialet bryts ned och förstörs varierar och är beroende av ett antal faktorer. Den kan t.ex. öka mycket snabbt vid felaktig hantering och vid brister i förvaringsmiljön. Den fastighet i Bålsta där KB:s samlingar av dagstidningar förvaras, tillsammans med den mikrofilmade versionen, har bytt ägare under året. Magasinen i Bålsta uppfyller inte klimatkraven för optimerat långsiktigt bevarande av pappersmaterial och mikrofilm. Förhandlingar om förbättrad drift och underhåll har inletts och kommer att fortsätta under 2010. Brister i underhåll och tekniska problem med ventilationsanläggningen har konstaterats. Dessa påverkar det långsiktiga bevarandet negativt, särskilt för mikrofilmen. För att uppnå hög driftsäkerhet för denna typ av klimatarkiv ställs högre krav på tillsyn och fungerande teknik.

KB har inte tillgång till den typ av klimatarkiv som behövs för fotografiskt material. De befintliga arkiven för mikrofilm har alltså brister. De alternativ som undersökts innebär tekniska investeringar i de befintliga lokalerna i Bålsta eller att hyra lämpliga klimatarkiv hos annan fastighetsägare. Även det senare alternativet skulle kräva investeringar och ökad hyreskostnad; några lediga arkiv av denna typ finns inte tillgängliga.

Planeringen av beredskap för restvärdesräddning för de fysiska samlingarna har påbörjats och kommer att fortsätta i projektform under 2010.

Det långsiktiga bevarandet av samtliga samlingar är beroende av såväl tekniska installationer med hög driftsäkerhet som fungerande rutiner för manuell hantering och hög ambition i säkerhetsfrågor. En ökad integrering av bevarandearbetet för de olika materialtyperna eftersträvas. En ambition är också att i ökad utsträckning integrera bevarandestrategierna med den interna digitaliseringsplaneringen.

Fysiska samlingar, audiovisuellt material

Inget känt material har förstörts på ett sådant sätt att det inte går att återskapa.

Digitala samlingar

Mycket material som digitaliserats i beställningsverksamheten eller i tidiga digitaliseringsprojekt ligger i dag på en bandrobot. Stora delar av materialet håller hög kvalitet och har värdefullt innehåll, men det finns inget enkelt sätt att hitta det då det saknar både en enhetlig lagringsstruktur och koppling till metadata. Totalt handlar det om ca 100 000 filer. Efter gjord inventering hoppas KB kunna förbättra tillgängligheten genom att åtminstone delvis återskapa sökmöjligheter i detta material.

Tabeller avsnitt Bevara

Tabell 7 Intäkter och kostnader för Bevara

	2009	2008	2007	2006	2005
Intäkter					
Intäkter av anslag	70 772	63 320	53 082	64 006	54 755
Övriga intäkter	13 535	5 719	8 045	6 379	3 725
Summa intäkter	84 307	69 039	61 127	70 385	58 480
Kostnader	84 307	69 461	61 051	70 847	58 611

I Tabell 7 ingår inte SLBA:s intäkter och kostnader för åren 2005-2008.

Tabell 8 Migrering av textbaserat material

	2009	2008	2007
Totalt antal exponeringar	461 568	76 982	30 832
Totalt antal filer	1 315 394	211 538	94 255

Tabell 9 Migrering av audiovisuellt material

	2009	2008	2007	2006	2005
Antal migrerade timmar	238 709	397 619	345 312	9 688	653

Tabell 10 Antal framställda studiekopior *

	2009	2008	2007	2006	2005
Fonogram	4 425	6 306	4 958	523	194
Film/video	4 118	4 424	3 275	411	908
Radio/tv inkl lokal	3 619	2 842	5 779	4 332	6 394
Summa	12 162	13 572	14 012	5 266	7 496

*) Antal kopior anger framställda (digitaliserade) studiekopior beställda av forskare.

Tillhandahålla

Enligt regleringsbrev ska KB under verksamheten **Tillhandahålla** analysera och bedöma verksamhetens kvalitetsaspekter och kostnadsutveckling samt redovisa

- *vilka åtgärder som har vidtagits för att öka samlingarnas tillgänglighet och vilken effekt dessa fått*
- *totala antalet användare per år och antalet användare som får tillgång till efterfrågat material per år*
- *andelen forskarstuderande och disputerade användare i relation till det totala antalet användare*
- *antalet beställningar av material som myndigheten tar emot (lånebeställningar)*
- *andelen tillfällen som användaren tar emot material på distans*
- *antalet användare av det material myndigheten aktivt samlat in från Internet och en analys av tillgängligheten till materialet*

Avsnittet belyser de olika aspekter av tillhandahållande som efterfrågas. Det gäller både fysiska besök i KB:s lokaler, fjärrlån och besök via webben. Väsentliga skillnader finns mellan KB/Humlegården och KB/Karlavägen i sättet att tillhandahålla materialet, liksom i sättet att registrera och mäta användare och användning. Dessa gör att redovisningen i avsnittet inte blir helt konsekvent.

KB vill lyfta fram

Digitalisering av samlingar

Ett intensivt arbete pågår över hela världen med att digitalisera bibliotekens samlingar. En önskan att öka tillgängligheten till informationsresurserna och motsvara de krav dagens användare ställer på tillgång här och nu i sin dator har försatt biblioteken i en pressad situation. Stora investeringar i teknisk utrustning och nya strukturer krävs för att kunna hantera, återfinna och lagra informationen. Biblioteken ställs dessutom inför stora utmaningar med att klarera rättigheter för tillgängliggörande av upphovsrättsskyddat material.

KB har i en rad projekt digitaliserat olika delar och olika typer av material i sina samlingar. Digitaliseringen av det audiovisuella materialet pågår sedan tidigare i en i hög grad automatiserad process. Nu är det dags att sätta i gång med digitalisering av tryckt material i större skala.

Kostnadsutveckling för verksamheten Tillhandahålla

(Tabell 11)

Verksamheten ökar med kostnader motsvarande verksamheten inom audiovisuella medier. Den lägre ökningen beror bl.a. på att tidigare år, främst 2007, så gjordes insatser inom ramen för access-medel inom verksamhet Tillhandahålla.

Webbpublicering för ökad tillgänglighet

Svensk mediedatabas, SMDB

För att kunna möta användarnas behov på god tillgänglighet initierades under senare delen av 2008 arbetet med en ny version av databasen. Lanseringen av den nya SMDB skedde hösten 2009. Utöver ett modernt gränssnitt fick forskarna även tillgång till ett flertal nya funktioner; däribland relevansrankning av sökresultat, förbättrad inlänkning av mediefiler samt smidigare hantering av fjärrlån. Även bakomliggande administrativa system uppgraderades; något som har underlättat och effektiviserat arbetet.

Under året har även ett helautomatiserat tablåintag för radio och tv ersatt äldre importsystem. I kombination med nya digitala leveranser medför detta att ännu mer material är åtkomligt för forskarna direkt i SMDB. Genom integrationen av statistikverktyg finns nu även möjligheten att för första gången studera användarmönster och trafikällor. Intressant att notera är att allt fler användare hittar till SMDB genom hänvisningar från Wikipedia eller sökningar i Google, där SMDB har fått en markant ökad synlighet i och med den nya versionen.

Via SMDB kan nu ca 3 miljoner timmar digitalt audiovisuellt material nås med direktaccess. Upphovsrätten förhindrar dock att databasen kan utnyttjas fullt ut utanför KB:s lokaler.

Sondera – en ny ingång till ABM-material

Sondera är en söktjänst med möjlighet till samtidig sökning i de tre databaserna NAD, SMDB och LIBRIS webbsök. Syftet med tjänsten är att förenkla för forskare och andra användare genom att erbjuda en samlad ingång till flera databaser med både böcker, tidskrifter, ljud- och bild- och arkivmaterial. Sedan Sondera öppnade i april har det genomsnittliga antalet sökningar varit ca 15 000 per månad. Google Analytics visar att antalet besök till tjänsten uppgår till i genomsnitt ca 6 200 per månad. En stor del av användningen kommer från arkivvärlden.

Eddifah

För att öka tillgängligheten initierades samarbetsprojektet Ediffah (En digital infrastruktur för forskningsbibliotekens arkiv- och handskriftssamlingar). Syftet med Ediffah är att göra handskriftssamlingar, främst personarkiv, sökbara i en gemensam databas. Deltagande bibliotek är KB, Uppsala universitetsbibliotek. Lunds universitets bibliotek och Göteborgs universitetsbibliotek. Örebro universitetsbibliotek har anslutits senare. Ediffah-basen är nu sökbar på Internet och är ansluten till Consortium of European Research Libraries, CERL:s handskriftsportal. Ediffah befinner sig fortfarande i prototypstadiet, men en ny version kommer att släppas under kvartal 1 2010, vilket möjliggör för fler bibliotek och arkiv att ansluta sig till systemet.

Ju fler poster som registreras i Ediffah desto mer kända och tillgängliga blir KB:s samlingar. Antalet frågor på materialet ökar. Tillgången till arkivförteckningarna direkt på nätet innebär att beställningarna blir mer specifika.

Svenska dagstidningar

I oktober lanserades ett nytt gränssnitt för svensk dagspress som ger tillgång till digitaliserade svenska dagstidningar ur KB:s samlingar. För närvarande tillgängliggörs motsvarande drygt 250 000 sidor. Urvalet består av flera titlar, dels större tidningar, dels landsortstidningar för att

visa en helhetsbild av svensk dagspress. Det speglar spridningen i tid och geografi av svensk tidningsutgivning från 1700-tal till 1900-tal, med landsortstidningar från 1800-talet i fokus.

Denna webbplats ger smidig tillgång till ett stort antal sidor tidningstext. Sedan lanseringen i oktober har det varit närmare 20 000 besök (12 008 unika), med visning av ca 260 000 sidor. De höga besöksiffrorna visar med önskvärd tydlighet effekten av god tillgång till ett efterfrågat material som tidigare haft mycket begränsad tillgänglighet.

KB:s användare

Nöjda kunder

KB:s publika verksamhet har i en användarundersökning visat att det utvecklingsarbete som gjorts genom integration av utlånings- och referensverksamheterna gett mycket positivt resultat. För att följa upp detta förändringsarbete genomfördes två likalydande enkäter strax före (oktober 2008) respektive ett halvår efter sammanslagningen (mars 2009). Samtidigt har effektiviseringar och besparingar samt kompetensutvecklingsinsatser för medarbetarna genomförts.

År 2009 har KB haft i stort sett lika många besökare som 2008. Därmed har den nedgående trenden brutits. Det ökade antalet studenter på högskolorna har sannolikt bidragit till att behålla besöksiffrorna på 2008 års nivå, och t.o.m. höjt dem något (Tabell 12).

Antalet användare som fått tillgång till efterfrågat material är definierat som antalet låntagare som haft minst en lånetransaktion i KB:s biblioteksdatabas Regina under året och som fortfarande är registrerade i systemet. Det rör sig alltså om aktiva användare av KB:s material. Siffran för 2009 är 8 910 låntagare. (Motsvarande siffra för tidigare år finns inte.)

Ökningen av antalet låntagare i Humlegården de senaste åren hänger sannolikt ihop med införandet av publikt datanät på KB. I samband med myndighetssammanslagningen sjönk nyttjandegraden av audiovisuellt material kraftigt. Den trend som sedan 2006 visade på ett ökat intresse fick därmed ett avbrott. Den sannolikt viktigaste orsaken var bristfällig exponering av de audiovisuella samlingarna på KB:s hemsida. Detta ledde till att presumtiva nya användare kan ha haft svårt att hitta tjänsterna. Det är först under andra halvåret 2009 som antalet besökare börjat återhämta sig något, men fortfarande utan att önskade synergieffekter kring sammanslagningen har uppnåtts. Det krävs att man är registrerad låntagare för att få tillgång till det publika trådlösa datanätet i Humlegården och på Karlavägen (Tabell 13).

Andelen forskarstuderande

Uppgiften om andelen forskarstuderande går inte att ta fram för helåret då KB/Humlegården först i maj 2009 började registrera denna typ av information för nya låntagare. Som en indikation på fördelningen av KB:s användare kan nämnas fördelningen i de ovan anförda kundundersökningarna. Där angavs som kategoritillhörighet: högskola/universitet 33 %, forskare 18 %, och doktorand 18 %, dvs. sammanlagt 79 %. Det audiovisuella materialet är tillgängligt enbart för forskare av upphovsrättsliga skäl. Samtliga användare av material vid Karlavägen tillhör därför kategorin forskare.

Användningen av KB:s material

Antalet lån under år 2009 är ungefär detsamma som förra året. Däremot har antalet omlån mer än fördubblats vilket till största del förklaras av att det skedde ett stort antal omlån av lån

knutna till låntagare med bokskåpskontrakt p.g.a. att låneperioden för dessa lån förföll den sista december 2009 (Tabell 14).

Köpta e-resurser

Forskningsbiblioteken har under de senaste åren ökat sina strategiska satsningar på elektroniska resurser. Resultatet blev en ökad användning av elektroniskt material år 2008, som är senast tillgänglig statistik. (Se vidare angående denna trend sid. 39.)

För KB är det svårare att göra en analys, eftersom det tryckta materialet fortfarande dominerar starkt. Vi kan notera att beståndet av e-böcker 2008 var 3 401 titlar och att användningen omfattade 21 569 framtagna fulltextdokument. KB tillhandahöll 40 databaser och från dessa gjordes 42 780 framtagningar av fulltextdokument. Vidare tillhandahöll KB 3 958 seriella publikationer och från dessa gjordes 2 706 framtagningar av fulltextdokument. Siffror finns ännu inte för 2009 års användning.

Dominansen för det tryckta materialet har också gjort att de elektroniska resurser som KB förvärvat inte förmedlats på samma tydliga sätt som vid universitets- och högskolebibliotek. Systematiska studier av användningen av KB:s köpta e-resurser saknas dock.

Fjärrlån

Antalet fjärrlån under 2009 ligger i stort sett i nivå med 2008 års siffror. Av den totala användningen i Humlegården utgör andelen fjärrlån ca 10 % (Tabell 15).

Antal besökare på KB:s externa webbplats

I oktober 2008 övergick KB till att använda Google Analytics som statistikverktyg. Tidigare har analysverktyget Webtrends använts. Då de två statistikverktygen skiljer sig åt i insamlingsmetod är det inte rättvisande att jämföra 2009 med tidigare års webbstatistik. På grund av inkörningsproblem med Google Analytics kan för 2009 endast det sista kvartalet redovisas i exakta siffror; i övrigt redovisas fördelning av registrerad trafik. Under årets tre sista månader besöktes KB:s webbplats av 337 193 besökare. Under året kan en liten månadsvis ökning skönjas; december tappar dock något i antalet besök. Uppskattningsvis har KB:s webbplats haft 90 000-95 000 besök i månaden under hela året.

De mest besökta sidorna är den digitala presentationen av *Codex Gigas*, listan med länkar till svenska dagstidningar på webben och KB:s kataloger.

Av webbplatsens besökare har under året ca 45 % besökt webbplatsen endast en gång; 33 % av besökarna har besökt webbplatsen 9 gånger eller mer. Man kan tolka detta som att en relativt stor del av användarna använder KB:s webb regelbundet. Ca 40 % av besöken är direkt trafik (med direkt trafik avses när en sparad länk eller bokmärke använts, eller när webbadressen skrivits in direkt i webbläsaren), och drygt 21 % är besök genererade via sökningar från svenska Google.

Utanför Sverige används KB:s webbplats främst i USA; nästan 13 % av trafiken kommer från USA, från Finland kommer ca 1,7 % av besöken. De finska besökarna är främst intresserade av Svenska dagstidningar online, medan de amerikanska besökarna i huvudsak är intresserade av *Codex Gigas*.

Användning av insamlat material på Internet

KB har två datorer i de publika utrymmena avsatta för sökningar i e-böcker samt i Kulturarw³. Tillgängliggörandet av webbarkivet sker via egenutvecklad programvara som möjliggör surfning i arkivet via en start-url samt en angiven tidpunkt. Statistik över sökningarna saknas, men sökfrekvensen bedöms vara relativt låg. Mycket talar samtidigt för att en förbättrad tillgänglighet påtagligt skulle öka intresset för det insamlade materialet liksom att forskningsintresset för dynamiskt webbmaterial successivt kommer att öka. Som meddelats ovan har KB beslutat att under 2010 av resursskäl avbryta robotinsamlingen från Internet. Det utvecklingsprojekt kring Kulturarw³ som till en början planerades, syftade till att uppgradera, effektivisera och komplettera de senaste standardprogramvarorna inom området. Innan robotinsamlingen återupptas ska en uppgradering av insamlingsystemet genomföras.

Synliggöra KB:s samlingar

Som ett resultat av sammanslagningen mellan SLBA och KB bildades en ny avdelning för forskningsverksamhet. Tanken var å ena sidan att öka vetandet om KB:s omfattande samlingar, å andra sidan att skapa en vetenskaplig resurs som kommer bibliotekets och mediearkivets användare till del. Ett av KB:s mål är att bidra till en effektiv infrastruktur som ger goda förutsättningar för forskning, och en verkligt god forskningsinfrastruktur inkluderar kännedom om institutionens samlingar. Under året har en ambitiös och omfattande program- och publikationsverksamhet bedrivits. KB har därmed varit en livlig aktör i diverse forskningssammanhang och etablerat en naturlig kontaktyta mellan de forskare som använder KB och myndigheten själv.

Under 2009 har många aktiviteter arrangerats inom KB. Därtill har flera av KB:s forskare engagerats som föreläsare på andra lärosäten och varit opponenter på doktorsavhandlingar i ämnen som kultur- och bokhistoria och medievetenskap. Med tre docenter är den vetenskapliga nivån hög. Olika materialtyper har lyfts fram under aktuella teman och gjorts tillgängliga. Under året har ett femtontal konferenser, workshops och seminarier arrangerats. T.ex. anordnades den tredelade seminarieserien *Textflöden*, med inbjudna föreläsare från såväl förlagsbranschen som universitetsvärlden. Andra arrangemang värda att lyfta fram är internationella konferenser om tidigmodern kulturtransfer i Östersjöregionen, nya perspektiv på American studies eller webbarkivering. För att fundera över sin egen roll arrangerade forskningsavdelningen i november, med bidrag från Riksbankens Jubileumsfond, konferensen *Prognoser och Profetior*, vars syfte var att diskutera erfarenheter av forskning vid en minnesinstitution snarare än vid ett universitet. I syfte att nå en större krets har seminarier och konferenser videofilmats och finns tillgängliga på KB:s hemsida.

Publikationer

I bokserien *Mediehistoriskt arkiv* (vilken tidigare publicerades av SLBA) har under året utkommit en doktorsavhandling i presshistoria samt två forskningsantologier: *The YouTube reader* och *I bildarkivet: Om fotografi och digitaliseringens effekter*.

Tabeller avsnitt Tillhandahålla

Tabell 11 Intäkter och kostnader för Tillhandahålla

	2009	2008	2007	2006	2005
Intäkter					
Intäkter av anslag	67 904	57 832	62 894	57 841	55 398
Övriga intäkter	11 123	10 409	13 063	8 305	5 005
Summa intäkter	79 027	68 241	75 957	66 146	60 403
Kostnader	79 027	68 854	75 735	66 903	60 564

I Tabell 11 ingår inte SLBA:s intäkter och kostnader för åren 2005-2008.

Tabell 12 Antal fysiska besökare, Humlegården*

	2009	2008	2007	2006	2005
Antal besökare	163 600	162 949	170 925	166 800	181 500

*Antalet besökare räknas med stickprovsmetod och extrapoleras för 12 månader. Endast en betydande förändring kan med säkerhet avläsas.

Tabell 13 Antal nytilkomna låntagare

	2009	2008	2007	2006	2005
Humlegården	5 803	5 258	4 797	5 118	5 893
Karlavägen	836	1 031	869	668	752

Tabell 14 Lånebeställningar Humlegården

	2009	2008	2007	2006	2005
Läsesalslån					
Allmän läsesal	63 262	63 608	70 911	71 607	82 354
Specialläsesal tryck	6 381	6 045	5 796	5 909	6 000
Specialläsesal handskrifter	4 428	4 557	6 475	5 720	5 739
Specialläsesal affischer*			4 803	2 790	1 053
Summa läsesalslån	74 071	74 210	87 985	86 026	95 146
Hemlån	20 569	21 204	21 266	21 562	23 628
Omlån	13 138	5 556	5 673	5 250	4 171
Summa hemlån	33 707	26 760	26 939	26 812	27 799
Summa totala lån	107 778	100 970	114 924	112 838	122 945
Ej uthämtade lån	8 677	7 933	9 027	10 531	12 242
Interna lån**	3 521	4 519			
Summa totala lån inkl. ej uthämtade lån	119 976	113 422	123 951	123 369	135 187

*Fr.o.m. år 2008 ingår affischutlånen i "Specialläsesal tryck".

**Fr.o.m. år 2008 redovisas de interna lånen separat.

Tabell 15 Antal tillfällen som låntagare tar emot material på distans

	2009	2008	2007	2006	2005
Humlegården	11 198	11 480	10 654	11 073	12 221
Karlavägen *	3 667	-	-	-	-

* Inga mätningar är gjorda för åren 2005-2008.

Nationell samordning och utveckling

(tidigare rubrik Informationsförsörjning)

Enligt regleringsbrev ska KB under verksamheten **Informationsförsörjning** analysera och bedöma verksamhetens kvalitetsaspekter och kostnadsutveckling samt redovisa

- *hur in- och utlåningen i samband med fjärrlån från forskningsbibliotek har fördelats mellan dem*

Enligt instruktionen ska KB

- *ansvara för samkatalogen över förvärv av utländsk litteratur till landets forskningsbibliotek och svara för utbyte av bibliografisk information med utländska bibliografiska centraler.*
- *svara för det nationella biblioteksdatasystemet LIBRIS*
- *svara för frågor om samverkan mellan forskningsbibliotek i fråga om bl.a. försörjning med litteratur och utnyttjande och utveckling av tjänster baserade på informationsteknik*
- *analysera utvecklingen inom forskningsbiblioteken i landet*
- *svara för samordning, utveckling och visst utredningsarbete inom biblioteksområdet*

KB vill lyfta fram

Nätverksbygge och utveckling ökar tillgänglighet

LIBRIS-systemen fortsätter att byggas ut med fler tjänster och bidrar därmed till ökad samordning och effektivisering. För användarna blir tillgången till resurser av olika slag både bättre och smidigare. Söktjänsten SwePub ger en samlad tillgång till svensk vetenskaplig forskning.

KB:s inflytandestruktur börjar finna formen; ett nätverk som garanterar att viktiga frågor prioriteras och att utvecklingen inom informationsförsörjning för högre utbildning och forskning går framåt. Open Access-programmet som stöder e-publiceringen vid svenska universitet och högskolor har utvärderats och kommer att permanentas.

Kostnadsutveckling för verksamheten Nationell samordning och utveckling

(Tabell 16)

Kostnader för verksamheten Informationsförsörjning (Nationell samordning och utveckling) har inte påverkats nämnvärt av verksamhetsövergången eftersom denna verksamhet inte fanns på SLBA. Ökningen beror främst på ökad verksamhet på det nationella planet.

Forskningsbibliotekens fjärrlån

Användning av LIBRIS nationella fjärrlånesystem

Med LIBRIS webbsök som utgångspunkt kan titlar som saknas i det egna biblioteket beställas från andra bibliotek via LIBRIS egenutvecklade fjärrlånesystem. Drygt 1 300 svenska biblioteksenheter (sigler) - varav ca en tredjedel folkbibliotek - använder LIBRIS fjärrlånesystem för att beställa litteratur till sina besökare och användare. Därtill kommer ca 400 utländska bibliotek i främst Danmark, Finland och Norge (Tabell 17).

Tjänsten Låntagarbeställningar är en del av LIBRIS fjärrlånesystem. Ett beställningsformulär för fjärrlån, kopplat till söktjänsten LIBRIS webbsök, gör det möjligt för forskare, studerande och en intresserad allmänhet att själva beställa fjärrlån av titlar som saknas i det egna bibliotekets samlingar. Våren 2009 togs en ny version av tjänsten Låntagarbeställningar i bruk. Att beställa fjärrlån har blivit smidigare och enklare för användaren eftersom tjänsten nu är helt integrerad med övriga system i LIBRIS webbmiljö. Den används av ca 45 bibliotek med inalles ca 75 utlåningsenheter. Antalet beställningar uppgick till 24 000 under året, vilket är en ökning med ca 42 % jämfört med föregående år. Under senare tid har i första hand folkbiblioteken anslutit sig till tjänsten.

Kompensation för omkostnader vid fjärrutlåning

Under 2009 har 65 forskningsbibliotek haft ett större utlån än inlån av böcker. Dessa delar på de 10 130 tkr som finns att fördela. Ersättningen per nettolån blev för året ca 72 kr. Kompensationen varierar mellan som lägst 290 kr för Kungl. Vetenskapsakademien, Centrum för vetenskapshistoria, och en dryg miljon kronor för biblioteken vid Göteborgs och Lunds universitet. Nettoutlåningen som helhet har ökat marginellt jämfört med 2008 (Tabell 18).

LIBRIS-systemen

KB ansvarar för drift och utveckling av LIBRIS-systemen. Verksamheten bygger på samverkan mellan de deltagande biblioteken och syftar till rationellt arbete samt effektiv informationsförsörjning inom området högre utbildning och forskning. Antalet system har under året ytterligare ökat och omfattar i dag: LIBRIS samkatalog, LIBRIS webbsök, LIBRIS fjärrlån, bibliotek.se, LIBRIS uppsök, Sondera, SwePub, Samsök och Fråga biblioteket.

Våren 2009 distribuerades en enkätundersökning till LIBRIS-biblioteken med frågor om LIBRIS kundservice. Enkäten visar att 96 % av kunderna är mycket nöjda med LIBRIS kundsupport. Enheten arbetar aktivt med information om systemen. Den 17 september anordnades ett användarmöte. Ca 230 personer från hela landet deltog.

LIBRIS samkatalog under 2009

Totalt ca 180 biblioteksorganisationer (fördelade på ca 300 biblioteksenheter) deltar i samarbetet genom att fortlöpande redovisa sitt innehav av böcker och tidskrifter. Innehållet i LIBRIS samkatalog har fortsatt att breddas. Försöken med att kontinuerligt uppdatera samkatalogen med aktuell information om bibliotekens prenumerationer på avtalsbundna e-böcker och e-tidskrifter har under året övergått till att bli en automatisk drifttjänst i full skala.

Inledande försök har under året gjorts för att göra LIBRIS till en nationell samkatalog, både för forskningsbibliotek och för folkbibliotek. Exempel på detta är maskinell inläsning i LIBRIS av hela Malmö stadsbiblioteks katalog, och manuell registrering i LIBRIS av

Göteborgs stadsbibliotek. Under året har samverkansformerna för samkatalogen setts över, och till nästa år har en ny expertgrupp för LIBRIS nationella system utsetts.

Den publika versionen av samkatalogen, LIBRIS webbsök, erbjuder gratis sökning bland drygt 6 miljoner titlar på svenska bibliotek. Det totala antalet sökningar för 2009 uppgick till ca 14 miljoner. I jämförelse med 2008 har det totala antalet sökningar ökat med ca 11 %. (Vid årsskiftet 2007/2008 lanserades en ny version av LIBRIS webbsök med en modernare struktur och sökfilosofi. Detta, tillsammans med effektivare sökverktyg, gör det svårt att jämföra sökstatistiken med åren före 2008.) Google Analytics har använts för analys och statistik. Jämfört med 2008 har antalet besök till LIBRIS webbsök ökat med ca 67 %. Sökningar från sökmotorn Google står för en stor del av denna ökning, vilket kan förklaras av att vissa sidor i LIBRIS webbsök har indexerats av Google.

LIBRIS uppsök ger fulltexttillgång till de examensarbeten och uppsatser som publicerats elektroniskt vid ett tjugotal av landets lärosäten. Sedan slutet av 2006 har den även gjorts tillgänglig via studentplattformen uppsatser.se, vilket har märkts i en markant ökad användning. Under 2009 gjordes ca 12 miljoner sökningar i LIBRIS uppsök.

Fråga biblioteket är en virtuell referenstjänst där forsknings- och folkbibliotek samarbetar med att vägleda och hjälpa användare med informationssökning via chatt eller e-post. KB är huvudman för forskningsbibliotekens del och ansvarar för administration och support av tjänsten. Under 2009 har Fråga biblioteket utvärderats av en extern konsult. I mars 2010 går licensen ut för programvaran för Fråga biblioteket. Beslut fattas under 2010 om tjänstens framtid.

Syftet med tjänsten Samsök är att dels underlätta bibliotekens administration av e-resurser, dels erbjuda bibliotekens användare en samlad ingång till dessa. SFX är ett verktyg som ger möjlighet till direktlänkning från en referens till ett fulltextdokument. Biblioteken får tillgång till Samsök och SFX genom att ingå i ett konsortium, där KB sköter samordning, support och teknisk drift. Användningen av SFX har ökat explosionsartat sedan systemet infördes 2006 (Tabell 19).

Arbetet med att anpassa Samsök till individuella biblioteks behov och integrera tjänsten i den egna webbplatsen har fortsatt under året. Flera bibliotek har på olika sätt arbetat med integration och anpassning av gränssnitten. Under 2009 har en översyn av Samsök genomförts av en extern konsult med syftet att ge underlag för framtida utveckling av tjänsten. En rapport lämnades i början av december och beslut om den fortsatta utvecklingen kommer att fattas under 2010.

Samverkan, utveckling, utredning

ABM-centrum (ett samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer)

Under året har ABM-centrum tillsammans med KB koordinerat svenska aktiviteter inom den europeiska portalen Europeana. En central informationskanal för ABM-centrum är webbplatsen, <http://abm-centrum.se>. Efter avslutad projektperiod 31 december 2009 fortsätter ABM-centrum på projektbasis med uppdrag som i fortsättningen förnyas ett kalenderår i taget. Inriktningen blir något förändrad med tydligt fokus på digitaliseringsfrågor, elektronisk tillgång och digitalt bevarande i ett nationellt perspektiv.

KB:s inflytandestruktur

KB har ett uppdrag att främja svensk biblioteksutveckling, med ett särskilt samordningsansvar för informationsförsörjning till högre utbildning och forskning. För att uppfylla detta uppdrag har KB byggt upp en inflytandestruktur med en Nationell referensgrupp och ytterligare ett antal expertgrupper som rådgivare till riksbibliotekarien i strategiska frågor. Dessutom arrangeras en årlig stämma för alla samverkansbibliotek. Arbetet med inflytandestrukturen följs upp genom en kontinuerlig utvärdering av expertgrupper och stämma. Utvärderingarna ska visa om KB har fått det stöd och den återkoppling som myndigheten önskar, samt om biblioteken har fått det inflytande som KB avsåg och som biblioteken önskade. En sammanställning av utvärderingar gjorda under året presenterades för Nationella referensgruppen i november. Programmet på årets stämma i slutet av november fokuserade på expertgrupperna och inflytandestrukturen.

Forskningsbiblioteksstatistiken

KB ansvarar för statistiken över de svenska forskningsbibliotekens verksamhet. Insamling, analys och kommentarer görs i samarbete mellan KB och Statens kulturråd. Insamlingen av forskningsbiblioteksstatistiken styrs i hög grad av internationell standard.

I maj publicerades nationell statistik för forskningsbiblioteken avseende år 2008. Av denna framgick att det är vanligare att använda en e-bok än att låna en tryckt bok, framför allt bland universitets- och högskolebibliotekens användare. Under 2008 använde forskningsbiblioteken 72 % av det totala förvärvsanslaget till inköp av databaser, elektroniska tidskrifter och e-böcker. Resultatet av de medvetna satsningarna är en ökad användning av elektroniskt material på lärosätena. År 2008 var antalet nedladdningar av e-böcker 1 miljon fler än antalet nya hemlån av tryckta böcker. Prognosen från 2007 som pekade mot ett trendbrott både när det gällde antalet lån och användningen av e-böcker har infriats. År 2008 är en viktig brytpunkt då användningen av alla typer av elektroniska resurser har ökat.

Högskolebiblioteken och specialbiblioteken visar en tendens att slå in på olika spår när det gäller den framtida utformningen av den elektroniska samlingen. Högskolebiblioteken satsar på inköp av e-resurser för att öka tillgängligheten för studenter och forskare. Detta har bl.a. resulterat i att 85 % av periodikasamlingarna på högskolebiblioteken är digitala. I stället för inköp av elektroniska resurser digitaliserar vissa specialbibliotek sitt egna specialmaterial som t.ex. patent, musiktryck och rapportserier. År 2008 fanns 64 miljoner digitaliserade dokument. Av dessa fanns 99 % på specialbiblioteken.

Arbetet med att utveckla insamlingen av statistik från biblioteken i Sverige pågår i KB:s expertgrupp för biblioteksstatistik. Under året har expertgruppen bl.a. gjort en pilotstudie för ett tekniskt system för biblioteksstatistik. Rapporten har samfinansierats av KB och Statens kulturråd och är publicerad i Statens kulturråds rapportserie.

Standardarbete

Under året har KB fortsatt sitt samarbete med och stöd till SIS (Swedish Standards Institute). Samarbetet omfattar flera myndigheter och organisationer, men KB är tillsammans med Riksarkivet de dominerande aktörerna. Den tekniska kommittén TK 321 arbetar med frågor från tre internationella tekniska kommittéer; TC46, Information and documentation, TC42, Photography och TC171, Document management applications. Aktuella frågor under 2009 har bl.a. varit arkivering av webbmaterial (fastställd som standard *ISO 28500:2009 - the WARC file format*), rfid för bibliotek (*ISO/FDIS 28560-x:2009* i tre delar),

prestationsindikatorer för nationalbibliotek, statistik, digitalisering och riskbedömning för bevarandeåtgärder.

Boktransporter

Under 2008 upphandlade KB ett ramavtal *Sortering, paketering samt boktransporter i Sverige*. Målgruppen är i första hand Samverkansbiblioteken. Det tvååriga ramavtalet trädde i kraft första januari 2009. Hittills har 21 av de 35 Samverkansbibliotek som anmälde intresse avropat ramavtalet. Leverantören Norsk Bibliotek Transport med säte i Norge har genom ett samarbete med den danska aktören lyckats etablera grunden för ett nordiskt nätverk för bibliotekstransporter. KB har inrättat en egen organisation för att fullgöra förvaltningen av ramavtalet och informera om detta. Under året har KB undersökt kvaliteten hos tjänsten och leverantören: leveranssäkerhet, leveranshastighet, kundnöjdhet, säkerhet och bevarandefrågor.

Fjärrlåneutredning

Under året har en utredning om den nationella fjärrlånehanteringen utifrån ett användarperspektiv genomförts på uppdrag av KB och Statens kulturråd. Utredningen ska särskilt uppmärksamma tillgången till ny teknik och nya medier. Såväl kostnader som verksamhetens omfattning i volymer ska ingå, liksom förslag till vision, mål, riktlinjer, insatser på lokal och nationell nivå och ansvarsfördelning mellan olika bibliotek. Slutrapport ska lämnas i januari 2010.

KB får ett utvidgat uppdrag

I propositionen *Tid för kultur* (prop. 2009/10:3, s. 41-46) har regeringen gjort bedömningen att KB bör ges ett särskilt uppdrag att ”svara för nationell överblick, främja samverkan och driva på utvecklingen inom biblioteksväsendet” och ”kontinuerligt följa bibliotekens arbete”. I december fattade riksdagen beslut om detta nya uppdrag för KB. Samtidigt gavs ett uppdrag att ta fram en plan för hur det nya uppdraget kan utformas och genomföras. Planen ska vara klar den 16 april 2010. KB:s tidigare uppgift att samordna informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning utvidgas alltså till att omfatta hela det offentligt finansierade biblioteksväsendet.

Tabeller avsnitt Nationell samordning och utveckling

Tabell 16 Intäkter och kostnader för Informationsförsörjning

	2009	2008	2007	2006	2005
Intäkter					
Intäkter av anslag	47 943	42 332	39 927	33 341	32 648
Övriga intäkter	914	1 976	2 183	1 385	1 075
Summa intäkter	48 857	44 308	42 110	34 726	33 723
Kostnader	48 857	44 539	41 821	33 341	32 648

I Tabell 16 ingår inte SLBA:s intäkter och kostnader för åren 2005-2008.

Tabell 17 Antal fjärrlånebeställningar i LIBRIS:

	2009	2008	2007	2006	2005
Summa	314 257	312 359	329 283	354 673	399 142
därav folkbibliotek	155 703	146 418	145 763	145 988	159 460
därav bokbest.	275 008	266 584	278 193	295 274	326 012
därav kopiebest.	39 249	45 775	51 090	59 399	73 130

(Källa: LIBRIS fjärrlånesystem)

Kommentar: En stor del av det efterfrågade materialet finns numera tillgängligt i elektronisk form, i synnerhet tidskriftsartiklar. Som ett resultat av detta har antalet fjärrlånebeställningar via LIBRIS minskat kontinuerligt under 2000-talet. Under 2009 minskade antalet kopiebeställningar med ca 14 % jämfört med 2008. Samtidigt ökade antalet bokbeställningar med ca 3 % jämfört med närmast föregående år.

Tabell 18 Fjärrlånekomensation 2009

Mottagare	Utlån	Inlån	Resultat	Resultat i kr
Ajtte, svenskt fjäll- och samemuseum. Biblioteket	222	17	205	14 839
Anna Lindh-biblioteket	1 009	796	213	15 419
Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek	336	23	313	22 657
Arkitekturmuseets bibliotek	98	34	64	4 633
Armémuseum. Biblioteket	139	31	108	7 818
Blekinge tekniska högskola. Biblioteket	1 520	851	669	48 427
CANs bibliotek	72	12	60	4 343
Chalmers bibliotek	2 612	1 296	1 316	95 262
Danshögskolan	55	28	27	1 954
Gymnastik- och idrottshögskolans bibliotek	394	81	313	22 657
Göteborgs universitetsbibliotek	19 066	5 203	13 863	1 003 510
Handelshögskolan i Stockholm. Biblioteket	1 204	434	770	55 738
Hjälpmedelsinstitutets bibliotek	1 864	11	1 853	134 134
Högskolan i Borås. Biblioteket	3 286	1 109	2 177	157 588
Högskolan i Gävle. Biblioteket	2 658	1 047	1 611	116 617
Högskolan i Halmstad. Biblioteket	1 963	1 283	680	49 224
Högskolan i Jönköping. Biblioteket	6 415	2 200	4 215	305 114
Högskolan i Kalmar. Biblioteket	2 808	1 669	1 139	82 450
Högskolan i Kristianstad. Biblioteket	3 197	1 827	1 370	99 171
Högskolan i Skövde. Biblioteket	1 661	1 377	284	20 558
Högskolan Väst. Biblioteket (HiTU)	2 770	1 285	1 485	107 496
Immigrantinstitutets bibliotek	14	0	14	1 013
Judiska biblioteket	129	7	122	8 831
Karlstads universitetsbibliotek	5 910	2 571	3 339	241 702
Karolinska institutet. Universitetsbiblioteket	6 309	299	6 010	435 050

Konstbiblioteket/Nationalmuseum och Moderna museet	118	102	16	1 158
Konstfacks bibliotek	360	112	248	17 952
Kungl. Akademien för de fria konsterna. Biblioteket	99	71	28	2 027
Kungl. biblioteket	3 734	2 358	1 376	99 605
Kungl. tekniska högskolans bibliotek	2 893	2 055	838	60 661
Kungl. vetenskapsakademien. Centrum för vetenskapshistoria	4	0	4	290
Kungl.skogs- och lantbruksakademien. Biblioteket	255	37	218	15 781
Linköpings universitetsbibliotek	11 217	4 703	6 514	471 533
Luleå universitetsbibliotek	7 973	3 036	4 937	357 378
Lunds universitetsbibliotek	19 381	5 138	14 243	1 031 017
Malmö högskola. Biblioteket	6 492	2 479	4 013	290 492
Mittuniversitetets bibliotek	5 465	1 827	3 638	263 346
Mälardalens högskola	4 183	2 129	2 054	148 684
Naturvårdsverkets bibliotek	279	61	218	15 781
Nordiska Afrikainstitutets bibliotek	989	102	887	64 208
Nordiska museets bibliotek	197	43	154	11 148
Patent- o registreringsverkets bibliotek	121	21	100	7 239
Polishögskolans bibliotek	547	111	436	31 561
Riksantikvarieämbetet. Vitterhetsakademien bibliotek	782	196	586	42 419
Riksarkivets bibliotek (inkl. KrA:s bibl.)	567	34	533	38 583
Riksdagsbiblioteket	1 805	221	1 584	114 662
Röda korsets högskola. Biblioteket	211	80	131	9 483
Statens geotekniska institut. Biblioteket	63	11	52	3 764
Statens maritima museet. Sjöhistoriska museet	137	78	59	4 271
Statens musikbibliotek	7 543	43	7 500	542 907
Statistiska centralbyråns bibliotek	178	78	100	7 239
Stockholms universitetsbibliotek	15 003	5 515	9 488	686 814
Svenska barnboksinstitutets bibliotek	212	0	212	15 346
Svenska emigrantinstitutet. Biblioteket	10	3	7	507
Svenska filminstitutets bibliotek	419	4	415	30 041
Sveriges geologiska undersökning. Biblioteket	518	75	443	32 068
Sveriges lantbruksuniversitet. Biblioteket	3 237	2 042	1 195	86 503
Sveriges teatermuseum. Biblioteket (DTM)	68	0	68	4 922
Södertörns högskolebibliotek	2 793	1 585	1 208	87 444
Tekniska museets bibliotek	24	15	9	651
Umeå universitetsbibliotek	14 387	2 368	12 019	870 027

Uppsala universitetsbibliotek	20 112	6 437	13 675	989 901
Väg- och transportforskningsinstitutets bibliotek	402	22	380	27 507
Växjö universitetsbibliotek	5 465	1 925	3 540	256 252
Örebro universitetsbibliotek	6 798	2 203	4 595	332 621
Summa			139 941	10 130 000

Tabell 19 Användning av SFX

	2009	2008	2007	2006
Antal unika besökare	474 729	337 109	171 830	57 517
Antal besök	1 103 006	853 326	416 517	145 630
Antal träffar	117 266 186	78 748 938	28 280 471	7 772 991

(Källa: SFX)

Kommentar: Den ökade användningen av SFX ingår i en generell trend av ökad användning av elektroniska resurser och ökad exponering av data på Internet. God tillgång på data ger också större möjligheter till vidarelänkning.

Särskilda återrapporteringskrav

Enligt regleringsbrev ska KB redovisa

- *vilka samarbetsprogram myndigheten lämnat ekonomiskt stöd till. Beloppen på eventuellt ekonomiskt stöd till programmen och en analys av programmen ska redovisas*
- *eventuella insatser inom digitaliseringsområdet till följd av de s.k. ACCESS-medlen*
- *användningen av de särskilda medel som ... tilldelats Statens ljud- och bildarkiv (SLBA) för migrering (prop. 2005/06:1, bet. 2005/06:KrU1, rskr. 2005/06:105 samt prop. 2006/07:1, bet. 2006/07:KrU1, rskr. 2006/07:37). Av redovisningen ska framgå hur verksamheten fortgår, eventuella samarbetspartners, samt mängden migrerat material under året. Även sådana insatser som ryms inom ramen för de särskilda medlen och som syftar till att utveckla myndighetens verksamhet med digitala leveranser ska redovisas.*

Samarbetsprogram som KB har deltagit i och stött ekonomiskt

KB ger stöd till projekt av allmänt intresse för informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning. Se Tabell 20 för projekt som beviljats stöd under året.

OpenAccess.se

Under perioden 2006-2009 har KB givit hög prioritet till insatser inom högskolans e-publicering och samordnar dessa inom utvecklingsprogrammet OpenAccess.se. Under 2009 startades fyra nya projekt. Programmet genomförs i samarbete med universitets- och högskolebiblioteken, Kungl. Vetenskapsakademien, Vetenskapsrådet, SUHF. Fr.o.m. 2008 deltar också Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling, som bidrar till programmets finansiering med närmare 3 mkr för åren 2008–2009. Samtliga är företrädare i programmets styrgrupp och aktivt engagerade i programmets och områdets utveckling. Målet är att främja maximal tillgänglighet och synlighet för svensk forskning genom att stödja den elektroniska publiceringen vid svenska universitet och högskolor. Se vidare webbplatsen <http://www.kb.se/OpenAccess/>.

En internationell utvärdering genomfördes under hösten av konsulter från Nederländerna och Danmark. Utvärderarna kom fram till att programmet har varit en katalysator för samarbete och aktiviteter på nationell nivå och trycker på att KB:s samordningsroll har varit viktig för de framsteg som gjorts. Ett nytt Open Access-program baserat på en tydlig strategi, klarare mål, större projekt och starkare engagemang från alla parter startar 2010.

Konferensen *Mötesplats Open Access* genomfördes den 26-27 november i Uppsala och organiserades i samarbete med Uppsala universitetsbibliotek. På konferensen invigdes också SwePub som är ett resultat av det största projektet inom Open Access-programmet.

SwePub tillgängliggör svensk vetenskaplig publicering

I SwePub finns den svenska vetenskapliga publiceringen nu samlad på ett ställe. Poster för publikationer från svenska lärosätens publiceringsdatabaser samlas in och blir sökbara i ett gemensamt gränssnitt. En viktig del i projektet är att erbjuda en fritt tillgänglig, nationell nod för den svenska vetenskapliga publiceringen och där erbjuda olika exportgränssnitt för

internationell spridning av materialet. LIBRIS ansvarar för utveckling av söktjänsten i nära samarbete med ett antal universitetsbibliotek. I växande utsträckning ingår fritt tillgängliga arbeten i fulltext. Se vidare <http://www.swepub.kb.se>.

Kompetensutvecklingsmedel

I samband med avvecklingen av ansvarsbibliotekssystemet blev det tydligt hur principiellt viktiga kompetensutvecklingsmedlen är för biblioteken. KB antog därför en modell med finansiering med centrala medel. Tillsammans med Expertgruppen för kompetensfrågor gjordes en behovsanalys. Den har legat till grund för inriktningen under 2009. Två ansökningsomgångar har genomförts under året. Något mer än hälften av ansökningarna fick bidrag, sammanlagt med 560 tkr för användning år 2009. För mer information om projekten se <http://www.kb.se/bibliotek/projektbidrag/pagaende/>. Expertgruppen arbetar aktivt med att fortsätta bygga upp och bredda nätverket för dem som arbetar med kompetensutvecklingsfrågor vid biblioteken. Detta görs nationellt, men även med en ökad inriktning på internationellt utbyte, t.ex. genom IFLA.

Licenser och databaser

Under namnet BIBSAM-konsortiet sluter KB centrala licensavtal med förlag och databasproducenter i syfte att effektivisera studenters och forskares tillgång till elektroniska informationsresurser. De licensierade resurserna görs tillgängliga genom de institutioner som har en verksamhet som uppfyller de kriterier som specificerats för samverkansbibliotek och som ansluter sig till ett specifikt avtal. År 2009 deltog 37 universitets- och högskolebibliotek samt 27 statligt finansierade forskningsinstitutioner i ett eller flera av de 30 centrala licensavtalen som omsätter totalt nästan 228 mkr. Under 2009 beviljades fyra bibliotek medel för licensverksamhet med sammanlagt 1 213 tkr (Tabell 21).

Inom KB:s inflytandestruktur inrättades 2009 en styrgrupp med uppdraget att ansvara för utveckling av strategier för nationella licenser för e-resurser. I detta innefattas övergripande principer för avtalens innehåll, avtalsformer och deltagande i avtalen. Ett inriktningsbeslut fattades i maj 2009 om att gå från den tidigare distribuerade licensmodellen till en centraliserad licensverksamhet med endast två aktörer: KB och Karolinska institutets universitetsbibliotek (inom området för medicin). Centraliseringsprocessen är ett led i effektivisering och utveckling inom licensverksamheten och kommer att pågå under åren 2010-2011.

Access-medel

KB har en mycket stor samling av material av olika format, allt från affischer, tidskrifter, böcker till audiovisuella medier. Många på KB har, redan före Access-projekten, arbetat med digitalisering men detta har skett på enskilda initiativ och inte givit någon möjlighet till större satsningar.

De omfattande Access-medel som KB fått ta del av under åren 2006-2009 möjliggjorde för myndigheten att bygga upp en digitaliseringsverksamhet. Tack vare Access-medlen kunde KB utveckla en organisation för löpande digitalisering, inklusive en omfattande metodutveckling. I nuvarande KB-organisation etablerades 2009 enheten för Digital produktion som är ett direkt resultat av det projekt som startade 2006. Digitalisering är nu en del av KB:s ordinarie verksamhet, och flera stora digitaliseringsprojekt planeras där kunskaperna från Access-projekten kan tas tillvara. Se ovan avsnitt *Bevara. Migrering* angående verksamhetens resultat för 2009.

Access-projektet vid Avdelningen för audiovisuella medier har varit koncentrerat på digitalisering av äldre audiovisuella samlingar. Arbetet har innefattat digitalisering av film- ljud- och videomaterial liksom digitalisering av dokumentation. Access-medlen har haft stor betydelse i uppbyggnaden av myndighetens effektiva och teknologiskt avancerade infrastruktur för digitalisering samt för utvecklingen av SMDB. I databasen kopplas de digitala filerna till kataloginformationen och medger direktaccess till mediematerialet vilket väsentligt ökat tillgängligheten till KB:s audiovisuella samlingar. Totalt har drygt 850 000 timmar mediematerial digitaliserats inom projektet.

Särskilda medel för migrering

SLBA erhöll för åren 2006 och 2007 extra anslag om 10 mkr per år för att genom migrering rädda material som sänts av programbolagen inom public serviceområdet.

Migreringen har bedrivits i två parallella projekt. I Ånge, där hälften av medlen satsades, har äldre videoband med material från SVT:s sändningar migrerats. Här har 25 100 timmar digitaliserats. Arbetet har bedrivits i samarbete med Sveriges Television, Utbildningsradion och Sveriges Radio Förvaltning.

I Stockholm har automatiserade migreringsmetoder skapats genom egna utvecklingsinsatser. Stora investeringar har gjorts i avspelnings- och automationsutrustning samt i IT-teknik, framför allt under 2006 och 2007. Merparten av de resterande 10 mkr har använts för detta ändamål. SLBA beviljades genom särskilt beslut möjlighet att disponera de särskilda medlen även under 2008 och 2009. Det innebar att medlen kunde användas för amorteringar till och med utgången av 2009.

Övervägande del av den personal som har arbetat med massdigitaliseringen i Stockholm har kunnat anställas på grund av beviljade accessmedel. Under perioden 2006-2009 har SLBA/AVM digitaliserat drygt 990 000 timmar. Det goda resultatet beror på att SLBA har kunnat finansiera investeringar med det extra anslaget för migrering samt personal för driften med delar av accessmedel från Kulturrådet. Kombinationen av dessa extra medel har inneburit bästa möjliga verkningsgrad av investeringarna.

Tabeller avsnitt Särskilda återrapporteringskrav

Tabell 20 Samarbetsprogram som KB har deltagit i och stött ekonomiskt

Följande nya projekt har fått stöd:	Bidrag 2009 tkr
Open Access	
<i>De öppna arkivens betydelse i den vetenskapliga kommunikationen.</i> SLU-biblioteken, Sveriges lantbruksuniversitet. Bidrag för 2010.	150
<i>Komplexa digitala objekt i öppna arkiv inom det konstnärliga forskningsområdet.</i> Uppsala universitetsbibliotek. Bidrag för 2009-2010.	700
<i>Open Access för humanister och rättsvetare. En kartläggning av Open Access-publikationer och attityder i Norden.</i> Lunds universitet, Juridiska fakultetens bibliotek.	187
<i>Forskningsdata inom humanistiska och konstnärliga vetenskaper – open access?</i> Göteborgs universitetsbibliotek med flera deltagare. Bidrag för 2009-2010.	500
Övriga	
<i>Vidareutveckling av DigX-registret, biblioteksdelen.</i> Universitetsbiblioteket, Lunds universitet. Bidrag för 2009-2010.	933
<i>DOLLY - Daisy OnLine LibrarY</i> Stockholms stadsbibliotek, Högskolebiblioteket i Jönköping samt TPB (Talboks- och punktskriftsbiblioteket). Bidrag för 2009-2011.	905
<i>LIBRIS som lokal OPAC.</i> Göteborgs universitetsbibliotek med flera deltagare. Bidrag för 2009-2010.	700

Tabell 21 Medelsbidrag till distribuerad licensverksamhet 2009

	Bidrag tkr
Medicin / Karolinska Institutet Universitetsbiblioteket (KIB)	472
Teknik med grundvetenskaper / Kungl. tekniska högskolans bibliotek (KTHB)	495
Samhällsvetenskap / Göteborgs universitetsbibliotek	116
Juridik / Stockholms universitetsbibliotek	130
Summa	1 213

Personal och kompetensförsörjning

(Tabell 22-26) I tabellerna ingår inte siffror avseende SLBA för åren 2008 och 2007.

Personal

Antalet anställda den 31 december 2009 var 374 personer, vilket är 64 fler än året innan. Ökningen beror på att medarbetarna från myndigheten SLBA via verksamhetsövergång kommit att ingå i KB fr.o.m. 1 januari 2009.

Fördelning mellan kompetensområdena ledning, kärnverksamhet och stödfunktioner är relativt stabil över de tre senaste åren.

De anställdas medianålder var 46 år. Medianålder för kvinnor var 48 år och för män 45 år.

Personalomsättningen 2009 är med 3,2 % på ungefär samma nivå som 2007, men lägre än föregående år.

Friskvård

Friskvårdsatsningen under våren 2009 syftade till att höja anställdas kompetens i livsstilsrelaterade frågor på temat hur jag själv påverkar min hälsa och mitt välbefinnande. KB erbjöd föreläsningar, viktminskningsgrupp, rökavvänjning och stegtävling med införande av friskvårdstimme året ut som sporre. År 2009 har anställdas friskvårdsaktiviteter subventionerats med sammanlagt ca 360 000 kr.

Företagshälsovårdens aktiviteter för både förebyggande och rehabiliterande insatser har KB betalat med ca 2 500 kr per anställd.

KB:s sjukfrånvaro har sjunkit markant under året. Ingen långtidsfrånvaro är arbetsrelaterad. KB bedömer att vidtagna åtgärder såsom tidiga rehabiliteringssamtal och utökat antal samtalsstöd via företagshälsovården har lett till relativt låg sjukfrånvaro. I likhet med tidigare år är kvinnors sjukfrånvaro betydligt högre än mäns, men kvinnors sjukfrånvaro har minskat med över en procent. Vi vill gärna tolka denna positiva utveckling som en följd av KB:s satsningar på både friskvård och tidiga och tydliga rehabiliteringsinsatser.

Kompetensförsörjning

KB befinner sig i en omfattande omvandlingsprocess. Någon minskning av den traditionella verksamheten är ännu knappast märkbar. KB står också inför en generationsväxling och kunskapsöverföringen måste ges tid och resurser. Samtidigt behövs rekryteringar för att tillföra nya kunskaper inom t.ex. IT, kommunikation, utveckling av funktionella användartjänster och inte minst inom alla arbetsfält knutna till digitalt material. Antalet externrekryteringar under året var 29 och internrekryteringar 8.

Under 2009 har KB arbetat med kompetenshöjande insatser med målsättningen att fortsatt stärka anställda i sina yrkesroller och som chef/ledare och medarbetare. Under året inleddes en satsning på UGL (Utveckling Grupp Ledare)-utbildning för samtliga chefer. Den största enskilda kompetenshöjande satsningen för året har varit fortsatt arbete inom medarbetarskapsprogrammet, med medarbetarna från f.d. SLBA som huvudsaklig målgrupp. Avdelningen för forskning bidrar med egna och inbjudna gästers föreläsningar till att höja KB-anställdas kompetens om bl.a. KB:s egna samlingar och material.

Kommunikationsstabens projekt avseende KB:s varumärke har involverat all personal och ökat kunskapen om varumärkesarbete.

Under året har en strategisk plan för åren 2010-2014 utarbetats. Av de fem strategiska utvecklingsområden som tagits fram handlar ett om arbetssätt, medarbetarkultur och kompetensförsörjning.

KB:s medarbetare deltog och bidrog i högre grad än tidigare vid nationella och internationella bibliotekssammanhang och skaffade sig därmed viktiga kontakter och omvärldskompetens. Vissa verksamheter har också kunnat genomföra studiebesök utomlands. Denna utveckling ligger i linje med KB:s vision av att vara en betydande aktör i olika bibliotekssammanhang. KB:s kostnader för nationella och internationella aktiviteter uppgick till ca 3,5 mkr.

Under 2009 har KB investerat 5 780 kr per anställd i kompetenshöjande insatser.

Tabeller avsnitt Personal och kompetensförsörjning

Tabell 22 Antal anställda

	2009-12-31	2008-12-31	2007-12-31
Kvinnor	207	184	183
Män	167	126	127
Totalt	374	310	310

Tabell 23 Kompetensområden

	2009-12-31	2008-12-31	2007-12-31
Ledning	30	20	18
Kärn	288	244	241
Stöd	56	46	51

Tabell 24 Åldersstruktur och könsfördelning per kompetenskategori 2009

	Medianålder	Kvinnor	Män
Ledning	49 år	53 %	47 %
Kärn	45 år	57 %	43 %
Stöd	47 år	48 %	52 %

Tabell 25 Personalomsättning *

	2009	2008	2007
Slutat	7	12	4
Pensionsavgångar	5	5	8
Totalt	12	17	12
Personalomsättning i %	3,2	5,5	3,8

* Här redovisas enbart tillsvidareanställda som lämnat sina anställningar

Tabell 26 Redovisning av sjukfrånvaro

Sjukfrånvaro (%)	2009	2008	2007
Totalt	3,5	4,2	4,5
- 29 år	1,3	0,9	1,5
30-49 år	2,7	3,3	4,1
50 år -	4,9	5,5	5,4
Kvinnor	4,6	5,9	6,3
Män	2,2	1,7	2,1
Andel långtidssjukskrivna av totalt sjukskrivna (60 dagar eller fler)	43,3	52,7	52,8

EKONOMISK REDOVISNING

Sammanställning över väsentliga uppgifter

(tkr)	2009	2008	2007	2006	2005
Låneram Riksgäldskontoret					
Beviljad	45 000	40 000	40 000	40 000	40 000
Utnyttjad	19 184	15 360	14 872	16 050	14 789
Kontokrediter Riksgäldskontoret					
Beviljad	31 084	24 573	24 396	24 049	23 689
Maximalt utnyttjad	26 092	9 604	6 034	9 615	12 609
Räntekonto Riksgäldskontoret					
Ränteintäkter	174	778	909	440	184
Räntekostnader	5	11	3	7	289
Avgiftsintäkter					
<i>Avgiftsintäkter som disponeras</i>					
Beräknat belopp enligt regleringsbrev	0	0	0	0	0
Avgiftsintäkter	8 446	6 275	7 406	7 123	6 478
Övriga avgiftsintäkter	0	0	0	0	0
<i>Avgiftsintäkter som ej disponeras</i>					
Beräknat belopp enligt regleringsbrev	0	0	0	0	0
Avgiftsintäkter	0	0	0	0	0
Övriga avgiftsintäkter	0	0	0	0	0
Anslagskredit					
Beviljad	9 325	7 766	7 242	7 279	0
Utnyttjad	4 636	0	0	0	0
Anslag					
<i>Reservationsanslag</i>					
Utgående reservationer	0	0	0	0	0
varav intecknat	0	0	0	0	0
<i>Ramanslag</i>					
Anslagssparande	-4 636	114	189	3 032	4 287
varav intecknat	0	0	0	0	0
Bemyndiganden, ej tillämpligt					
Personal					
Antalet årsarbetskrafter (st)	350	279	292	275	253
Medelantalet anställda (st)	377	304	315	307	283
Driftkostnad per årsarbetskraft					
	912	929	854	871	856
Kapitalförändring**					
Årets	0	-1 817	-324	-1 465	-743
Balanserad	2 225	-7 405	-7 081	-6 006	-5 893

alt. 1

** Fr.o.m. år 2009 avräknas anslag kostnadsmässigt och därför blir årets kapitalförändring +/- 0.

Balanserad kapitalförändring från 2008 har reglerats under det särskilda anslaget Uo 26 1:4 i samband med övergången till kostnadsmässig anslagsavräkning. Belopp avseende semesterlöneskulden t.o.m. 2008 har omförts till posten Avräkning med statsverket enligt undantagsbestämmelsen.

Resultaträkning

(tkr)	Not	2009	2008
Verksamhetens intäkter			
Intäkter av anslag	1	299 531	240 452
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	2	8 446	6 275
Intäkter av bidrag		21 304	17 651
Finansiella intäkter	3	<u>216</u>	<u>843</u>
Summa		329 497	265 221
Verksamhetens kostnader			
Kostnader för personal	4	-183 900	-142 951
Kostnader för lokaler		-79 833	-68 155
Övriga driftkostnader	5	-55 540	-47 615
Finansiella kostnader	6	-328	-730
Avskrivningar och nedskrivningar		<u>-9 896</u>	<u>-7 587</u>
Summa		-329 497	-267 038
Verksamhetsutfall		0	-1 817
Transfereringar			
Medel som erhållits från statsbudgeten för finansiering av bidrag		16 645	18 312
Medel som erhållits från myndigheter för finansiering av bidrag		282	2 838
Övriga erhållna medel för finansiering av bidrag		75	991
Lämnade bidrag		<u>-17 002</u>	<u>-22 141</u>
Saldo		0	0
Årets kapitalförändring	7	0	-1 817

Balansräkning

(tkr)	Not	2009-12-31	2008-12-31
TILLGÅNGAR			
Immateriella anläggningstillgångar			
Balanserade utgifter för utveckling	8	639	559
Summa		639	559
Materiella anläggningstillgångar			
Förbättringsutgifter på annans fastighet	9	5 683	4 075
Maskiner, inventarier, installationer m.m.	10	21 590	14 521
Summa		27 273	18 596
Fordringar			
Kundfordringar		612	863
Fordringar hos andra myndigheter	11	6 540	3 891
Övriga fordringar		1 033	70
Summa		8 185	4 824
Periodavgränsningsposter			
Förutbetalda kostnader	12	21 213	20 446
Upplupna bidragsintäkter	13	623	546
Summa		21 836	20 992
Avräkning med statsverket			
Avräkning med statsverket	14	13 771	-114
Summa		13 771	-114
Kassa och bank			
Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret		1 422	6 453
Kassa och bank		364	662
Summa		1 786	7 115
Beviljad räntekontokredit, Riksgäldskontoret		31 084	24 573
SUMMA TILLGÅNGAR		73 490	51 972
KAPITAL OCH SKULDER			
Myndighetskapital			
Statskapital	15	1 229	1 229
Donationskapital		1 250	1 075
Balanserad kapitalförändring	16	2 225	-7 405
Kapitalförändring enligt resultaträkningen		0	-1 817
Summa		4 704	-6 918
Avsättningar			
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	17	200	213
Summa		200	213

(tkr)		2009-12-31	2008-12-31
Skulder m.m.			
Lån i Riksgäldskontoret	18	19 184	15 360
Skulder till andra myndigheter	19	19 938	7 077
Leverantörsskulder		10 069	13 311
Övriga skulder	20	2 710	2 682
Depositioner		49	52
Summa		51 950	38 482
Periodavgränsningsposter			
Upplupna kostnader	21	12 667	9 743
Oförbrukade bidrag	22	3 969	10 452
Summa		16 636	20 195
SUMMA KAPITAL OCH SKULDER		73 490	51 972

Anslagsredovisning

Redovisning mot anslag

Anslag (tkr)	Ingående överföringsbelopp	Årets tilldelning enl regeringsbrev	Omdisponerade anslagsbelopp	Utnyttjad del av medgivet överskridande	Indragning	Totalt disponibelt belopp	Utgifter	Utgående överföringsbelopp	
Not									
Uo 16 03:5 Kungliga biblioteket ap.1 Ramanslag	23	114	310 835	0	0	-199	310 750	-315 386	-4 636
Uo 17 26:1 Statens ljud- och bildarkiv ap.2 Ramanslag del till KB				3 390	0	0	3 390	-3 390	0
Uo 26 1:4 Övergångseffekter av kostnadsmässig avräkning ap.130	24				199		199	-199	0
Summa	114	310 835	3 390	199	-199	314 339	-318 975	-4 636	

Villkor för anslag Uo 16 3:5

Ap.1 Kungl. biblioteket

1. Kungl. biblioteket ska fördela 10 130 000 kr som kompensation i samband med fjärrlån.
2. av anslaget ska 500 000 kr användas för ansvarsbiblioteket för kvinno-, mans- och genusforskning inom Göteborgs universitetsbibliotek

Övriga bemyndigande och ekonomiska villkor

1. Kungl. biblioteket har tillgång till ett räntekonto med kredit i Riksgäldskontoret. Kreditutrymmets storlek är 31 084 tkr. Till räntekontot överförs varje månad en tolfedel, 25 903 tkr, avseende anslaget 16 03:5 ap.1
2. Anslagskrediten 2009 är 9 325 tkr vilket motsvarar 3 procent av anslaget.

Villkor för anslag Uo 17 26:1

Ap 2 disponeras av Kungl. Biblioteket

Tilläggsupplysningar och noter

Alla belopp redovisas i tusentals kronor (tkr) om inget annat anges. Till följd av detta kan summeringsdifferenser förekomma.

Tilläggsupplysningar

Redovisningsprinciper

Tillämpade redovisningsprinciper

Myndighetens bokföring följer god redovisningssed och förordningen (2000:606) om myndigheters bokföring samt ESV:s föreskrifter och allmänna råd till denna. Årsredovisningen är upprättad i enlighet med förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag samt ESV:s föreskrifter och allmänna råd till denna.

Brytdag var 2010-01-11 Efter detta datum har fakturor överstigande 20 tkr bokförts som periodavgränsningsposter. Motsvarande beloppsgräns föregående år var 10 tkr.

Ändrade redovisningsprinciper

Övergång till kostnadsmissig anslagsavräkning

De nya reglerna om kostnadsmissig anslagsavräkning från och med den 1 januari 2009 innebär att kostnader, inte utgifter, avräknas anslag.

För att anslagsmissigt hantera periodiseringar som gjordes i årsbokslutet 2008 har myndigheten fått en anslagspost under det särskilda anslaget Uo 26 1.4, Övergångseffekter av kostnadsmissig avräkning. Dessa periodiseringar, 199 tkr, har inte påverkat resultaträkningen under år 2009, utan bokförts direkt mellan posten Balanserad kapitalförändring och det särskilda anslaget.

Semesterdagar som intjänats före år 2009 avräknas anslaget först vid uttaget enligt undantagsbestämmelsen. Utgående balans år 2008, 11 442 tkr, har år 2009 minskat med 2 307 tkr.

Upplýsningar av väsentlig betydelse

Den förste januari 2009 har KB tillförts verksamheten vid Statens ljud och bild arkiv SLBA genom verksamhetsövergång. Vid beräkningen av övergångseffekt i samband med övergången till kostnadsmissig anslagsavräkning uppmärksammades en differens i balanserad kapitalförändring. En korrigerings har gjorts mot anslaget på -976 tkr

Upplýsningar för jämförelseändamål

Den förste januari 2009 överfördes verksamheten vid Statens ljud och bild arkiv SLBA till KB. Eftersom det är fråga om en verksamhetsövergång har inte jämförelsetal förändrats/påverkats

Värderingsprinciper

Anläggningstillgångar

Som anläggningstillgångar redovisas egenutvecklade dataprogram, förvärvade licenser och rättigheter samt maskiner och inventarier som har ett anskaffningsvärde om minst 10 tkr och en beräknad ekonomisk livslängd som uppgår till lägst tre år.

Beloppsgränsen för förbättringsutgifter på annans fastighet är 10 tkr. Avskrivningstiden för förbättringsutgifter på annans fastighet uppgår till högst den återstående giltighetstiden på hyreskontraktet, dock lägst tre år.

Avskrivning sker enligt linjär avskrivningsmetod.

Avskrivning under anskaffningsåret sker från den månad tillgången tas i bruk.

KB kostnadsför bärbara datorer direkt

Tillämpade avskrivningstider

3 år	Immateriella anläggningstillgångar
3-5 år	Datorer och kringutrustning, individuell bedömning AV-utrustning, individuell bedömning
5 år	Transport/magasinsutrustning Kontorsmaskiner El- och teleanläggningar Bokbinderiutrustning Cafeteria / pentryutrustning
10 år	Inredningsinventarier
Max 10 år	Förbättringsutgifter på annans fastighet, hyreskontrakts löptid

Undantag för ovanstående är bokförda kulturtillgångar som inte skrivs av.

Omsättningstillgångar

Fordringar har tagits upp till det belopp som de efter individuell prövning beräknas bli betalda. Fordringar i utländsk valuta har värderats till balansdagens kurs.

Skulder

Skulderna har tagits upp till nominellt belopp. Skulder i utländsk valuta har värderats till balansdagens kurs.

Noter

(tkr)

Resultaträkning

		2009	2008
Not 1	Intäkter av anslag		
	Intäkter av anslag	299 531	240 452
	Summa	299 531	240 452
	Summa "Intäkter av anslag" (299 531 tkr + medel till transfereringar 16 645 tkr) skiljer sig från summa "Utgifter" (318 974 tkr) på anslagen Uo 16.03:5, Uo 17 26:1 och Uo 26 01:4. Skillnaden (-2 799 tkr) beror på: minskning av semesterlöneskuld som intjänats före år 2009 (-2 307 tkr), - total övergångseffekt med anledning av införandet av kostnadsmässig anslagsavräkning (-199 tkr) - negativ övergångseffekt avseende år 2009 (+683 tkr). - Differens i och med beräkning av övergångseffekten (- 976 tkr) Dessa poster har belastat anslaget/anslagen, men inte bokförts som kostnader i resultaträkningen.		
Not 2	Intäkter av avgifter och andra ersättningar		
	Intäkter enligt 4 § avgiftsförordningen	8 446	6 275
	Summa	8 446	6 275
Not 3	Finansiella intäkter		
	Ränteutgifter räntekonto i Riksgäldskontoret	174	778
	Övriga finansiella intäkter	42	65
	Summa	216	843
Not 4	Kostnader för personal		
	Lönekostnader (exkl arbetsgivaravgifter, pensionspremier och andra avgifter enligt lag och avtal)	120 235	92 884
	Övriga kostnader för personal	63 665	50 067
	Summa	183 900	142 951
Not 5	Övriga driftkostnader		
	Övriga driftkostnader	55 540	47 615
	Summa	55 540	47 615
Not 6	Finansiella kostnader		
	Räntekostnader avseende räntekonto i Riksgäldskontoret	5	11
	Räntekostnader avseende lån i Riksgäldskontoret	153	613
	Övriga finansiella kostnader	170	106
	Summa	328	730
Not 7	Årets kapitalförändring		
	Avgiftsfinansierad verksamhet, över-/underskott	0	7 092
	Bidragsfinansierad verksamhet, över-/underskott	0	-7 587
	Periodiseringsdifferenser	0	-1 322
	Summa	0	-1 817

Periodiseringar anslagsavräknas fr.o.m. år 2009, därför uppstår inga periodiseringsdifferenser under kapitalförändring

Balansräkning

	2009-12-31	2008-12-31
Not 8 Balanserade utgifter för utveckling		
Ingående anskaffningsvärde	19 324	16 179
Årets anskaffningar	0	339
Summa anskaffningsvärde	19 324	16 518
Ingående ackumulerade avskrivningar	-17 797	-15 142
Årets avskrivningar	-888	-817
Summa ackumulerade avskrivningar	-18 685	-15 959
Utgående bokfört värde	639	559
Not 9 Förbättringsutgifter på annans fastighet		
Ingående anskaffningsvärde	9 430	6 898
Årets anskaffningar	2 144	0
Årets försäljningar/utrangeringar, anskaffningsvärde	0	200
Summa anskaffningsvärde	11 574	7 098
Ingående ackumulerade avskrivningar	-4 869	-2 275
Årets avskrivningar	-1 022	-748
Summa ackumulerade avskrivningar	-5 891	-3 023
Utgående bokfört värde	5 683	4 075
Not 10 Maskiner, inventarier, installationer m.m.		
Ingående anskaffningsvärde	159 994	121 444
Årets anskaffningar	10 786	8 544
Årets försäljningar/utrangeringar, anskaffningsvärde	-1 564	-235
Summa anskaffningsvärde	169 216	129 753
Ingående ackumulerade avskrivningar	-141 194	-109 444
Årets avskrivningar	-7 987	-6 023
Årets försäljningar/utrangeringar, avskrivningar	1 555	235
Summa ackumulerade avskrivningar	-147 626	-115 232
Utgående bokfört värde	21 590	14 521
Not 11 Fordringar hos andra myndigheter		
Fordran ingående mervärdesskatt	3 332	487
Kundfordringar hos andra myndigheter	3 208	3 404
Summa	6 540	3 891
Not 12 Förutbetalda kostnader		
Förutbetalda hyreskostnader	18 487	18 870
Övriga förutbetalda kostnader	2 726	1 576
Summa	21 213	20 446
Not 13 Upplupna bidragsintäkter		
Upplupna bidragsintäkter från andra myndigheter	192	186
Övriga upplupna bidragsintäkter	431	360
Summa	623	546
Not 14 Avräkning med statsverket		

		2009-12-31	2008-12-31
Anslag i räntebärande flöde			
	Ingående balans	-3 504	-189
	Redovisat mot anslag	318 975	258 938
	Anslagsmedel som tillförts räntekonto	-311 034	-258 863
	Återbetalning av anslagsmedel	199	0
	Fordringar /Skulder avseende anslag i räntebärande flöde	4 636	-114
Fordran avseende semesterlöneskuld som inte har redovisats mot anslag			
	Ingående balans	11 442	-
	Redovisat mot anslag under året enligt undantagsregeln	-2 307	-
	Fordran avseende semesterlöneskuld som inte har redovisats mot anslag	9 135	
	Summa Avräkning med statsverket	13 771	0
Not 15	Statskapital		
	Ingående balans	1 229	1 229
	Utgående balans	1 229	1 229
Not 16	Balanserad kapitalförändring		
	Ingående balans	-1 826	-7 081
	Kapitalförändring enligt resultaträkningen 2008	-7 883	-324
	- avgår skuld avseende semesterdagar intjänade före 2009	11 442	
	- avgår övergångseffekter kostnadsmissig anslagsavräkning	-484	
	Övrigt	976	0
	Summa	2 225	-7 405
Not 17	Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser		
	Ingående avsättning	213	68
	Årets pensionskostnad	127	281
	Årets pensionsutbetalningar	-140	-136
	Utgående avsättning	200	213
Not 18	Lån i Riksgäldskontoret		
	Avser lån för investeringar i anläggningstillgångar.		
	Ingående balans	21 094	14 872
	Under året nyupptagna lån	10 790	7 580
	Årets amorteringar	-12 700	-7 092
	Utgående balans	19 184	15 360
	Beviljad låneram enligt regleringsbrev	45 000	40 000
	Utnyttjad låneram inklusive finansiell leasing	19 184	15 360

		2009-12-31	2008-12-31
Not 19	Skulder till andra myndigheter		
	Skatteverket, arbetsgivarverket	3 133	2 722
	Skuld till SPV	0	0
	Övrigt	0	2 886
	Leverantörsskulder till andra myndigheter	16 566	1 338
	Utgående moms	239	131
	Summa	19 938	7 077
Not 20	Övriga skulder		
	Personalens källskatt	2 554	2 412
	Övriga skulder	156	270
	Summa	2 710	2 682
Not 21	Upplupna kostnader		
	Upplupna semesterlöner och löner inklusive sociala avgifter	11 839	9 319
	Övriga interimsskulder	828	424
	Summa	12 667	9 743
Not 22	Oförbrukade bidrag		
	Bidrag som erhållits från annan statlig myndighet	102	8 993
	Bidrag som erhållits från icke-statliga organisationer eller privatpersoner	3 867	1 459
	Summa	3 969	10 452

Anslagsredovisning

Not 23 Uo 16 3:5 ap.1

Kungliga biblioteket

Enligt regeringsbeslutet 2009-05-28, Fi2009/4428, har Kungliga biblioteket gjort en indragning av anslagsmedel med 199 tkr motsvarande övergångseffekten. Indragningen har gjorts den 25 juni 2009.

Enligt regleringsbrevet disponerar Kungliga biblioteket en anslagskredit på 9 325 tkr. Under 2009 har KB utnyttjat krediten med 4 636 tkr

Myndigheten får disponera hela det ingående överföringsbeloppet från föregående år enligt årets regleringsbrev.

Anslaget är räntebärande.

Not 24 Uo 26 1:4 ap.130

Övergångseffekter av kostnadmässig avräkning, Kungliga biblioteket

Enligt regeringsbeslutet 2009-05-28, dnr FI2009/4428, har KB tilldelats rätten att överskrida anslagsposten 26 under anslaget med 199 tkr.

Jag intygar att årsredovisningen ger en rättvisande bild av verksamhetens kostnader, intäkter och myndighetens ekonomiska ställning.

Stockholm 2010-02-22

Gunnar Sahlin
Riksbibliotekarie

Insynsråd 2009

Den nya myndighetsförordningen innebär att KB har blivit en enrådsmyndighet med ett insynsråd, som fungerar som en rådgivande grupp till myndighetschefen. Insynsrådet möjliggör också insyn i KB:s verksamhet för såväl regeringen som medborgaren.

Ersättningar för 2009 utbetalas under 2010.

Riksbibliotekarie Gunnar Sahlin, ordförande

Kungl. biblioteket

Bruttolön 966 039 kr

Övriga styrelseuppdrag: Styrelseledamot i Högskolan på Gotland, Föremålsvård i Kiruna, Academus AB

Sven Allerstrand

f.d. Generaldirektör för Statens ljud- och bildarkiv

Klara Arnberg

Doktorand, ekonomisk historia, Umeå universitet

Magnus Dimert

Chef Bonnierförlagen Konsument

Övriga styrelseuppdrag: Styrelseledamot i AdLibris AB, Elib AB, Samdistribution AB, Tammi OY, Lygna AB, Gametta AB

Henrik Grinbaum

Chefsjurist Sveriges Television AB

Ann Hörsell

Arkivråd Riksarkivet

Kerstin Norén

Rektor Karlstads universitet

Övriga styrelseuppdrag: Ledamot i insynsrådet för Länsstyrelsen i Värmlands län, ordförande i AB Språkdoktorerna, ledamot i styrelsen för Högskolan i Lillehammer, Norge,

Catarina Ericson-Roos

Överbibliotekarie Stockholms universitetsbibliotek

Övriga styrelseuppdrag: Ledamot i Riksantikvarieämbetets biblioteksstyrelse

Maria Tjärnlund

Anställd hos Strong Connection AB

Övriga styrelseuppdrag: Ordförande i styrelsen för Ztorm AB,

Staffan Truvé

Direktör SICS

Övriga styrelseuppdrag: Styrelseledamot i Acumem AB, Gavagai AB, Interactive Product Line AB, Digiwall Technology AB, Axiomatics AB, Enmesh AB, Makewave AB, Peerialism AB, Telcred AB, Recorded Future AB, IT-forskningsinstitutet Viktoria AB, Santa Anna IT Research Institute AB, Interactive Institute AB, Imego AB

Organisationstablå

